

Poštnina plačana v gotovini

GLASILO PLANINSKE ZVEZE
SLOVENIJE

LETNIK • XI • LV

2

FEBRUAR • 1955

VSEBINA:

Stane Terčak: Zabrisani sledovi	49
Fran Roš: Grob v gorah	56
Cene Malovrh: Na ogledu v Dolgem hrbtu	57
Dr. J. Prešern: Kronika PD Radovljica 1895—1955	60
Francè Avčín: Prenj plánina	64
Vlado Fajgelj: Turska gora	66
Mitja Šarabon: Očnica	70
A. K.: V Dolomitskih rovih	71
Pavel Kunaver: Ledeno dleto v Martuljku	73
Ivo Sosič: Pomanjkanje vode na Krasu	79
Mladi pišejo:	
Tone Wraber: Planinec - botanik na Stolu	84
Mitja Šarabon: Medim se	86
Društvene novice	87
Iz planinske literature	90
Razgled po svetu	94

Priloga: Močnik Franc: Zima na Krvavcu
Priloga natisnila tiskarna »Ljudske pravice« v Ljubljani

Planinski Vestnik je glasilo Planinske zveze Slovenije / Izdaja ga imenovana Zveza, urejuje pa uredniški odbor / Revija izhaja dvanaajstkrat na leto, po potrebi v snopičih po dve številki skupaj / Članke pošiljajte na naslov: Tine Orel, Celje, I. gimnazija / Uprava: Planinska zveza Slovenije, Ljubljana, Likozarjeva ulica št. 12, poštni predal 214, telefon št. 32-553 / Tu se urejajo: reklamacije (ki se upoštevajo dva meseca po izidu številke), naročnina, honorarji, oglasi, računi, razvid naslovov / Tiska tiskarna »Jože Moškrič« v Ljubljani / Letna naročnina znaša din 400.—, ki jo morete plačati tudi v štirih obrokih po din 100.— / Tekoči račun revije pri Narodni banki 602-T-121 / Spremembo naslova javljajte na Upravo Planinskega Vestnika, pri čemer navedite poleg prejšnjega vedno tudi novi naslov, po možnosti s tiskanimi črkami.

Tovarna organskih barvil • Celje

nudi za tekstilno, usnjarsko in kemično industrijo svoje proizvode:

**žveplena »Tobotion«, reduktivna »Tobanon« in
kislá »Tobacid« barvila s stranskimi proizvodi**

Vse cenjene odjemalce obveščamo, da nam je uspelo izpopolniti barvno paleto žvepljenih barvil z vsemi manjkajočimi nijansami, s katerimi bomo v novem poslovnem letu že lahko postregli

*Istčasno casšicjamo obeat tudi na proizvodnjo direktnih
AZO barvil*

Stane Terčak:

ZABRISANI SLEDOVI

(Članek je eden od doneskov, ki jih bomo v desetem letniku PV po II. vojni, objavili v proslavo desetletnice naše osvoboditve)

ogočen pogled nudi gmota Pohorja s svojimi kopastimi in rebrastimi pobočji. Nad Rušami pri Fali se Dravska dolina zapre. Pobočja Pohorja in Kozjaka strmo padajo v dolino k mirno stoječi, zajezeni Dravi nad Falo.

Mimo Bajgota teče Lobnica, majhen hudournik, ki žene graščinsko žago, niže dolj pa dobi s pritoki novih moči. Vije se med divjim skalovjem, odbija se od skal in dela na vsej poti v dolino majhne slapove. Iz skalnatih previsov pojo pozimi plazovi svojo hrumečo pesem. Po drčah drve vse leto plohi v dolino. V »riže« spuščajo pohorski drvarji vodo, ki plavi skladovnice bukovih cepanic do kolovozov v nižini.

V teh krajih je Pohorje v svoji divji lepoti najlepše. Tukaj so predeli redko obljudeni in malo znani. Preko velikanskih bukovih in smrekovih gozdov lobniških grap, preko frat in globač se gledata Hlebov dom in Glažuta. Areh podaja roko niže ležečemu Bolfenku, ki se je zaril v divjino nad Pokrami. Štiri leta sta samevala ta dva pohorska patrona, ki sta bila navajena vina in godcev, vriskanja nedeljskih turistov in pohorskih drvarjev, ki so ob nedeljah pozabili na napore pri podiranju plohov.

Bolfenk je bil vsa leta okupacije kakor izumrl. Le redko kdo ga je obiskal. Nad njim je kraljeval razgledni stolp in se sam razgledoval po Slovenskih goricah in Ptujskem polju. V teh krajih se tudi partizani niso zadrževali. Brigade so si izbirale položnejše poti in bolj obljudene kraje. Le kurirske vezi so se pletle tod okoli. Toda le redki so bili posvečeni v te skrivnosti.

Pri Bolfenku, planinskem zavetišču, ki je gledal ves nebogljen z visokim, okrušenim in razdrapanim stolpom, je kraljeval oskrbnik Šetina vso vojno, razen tistih osem mesecev, ki jih je presedel v gestapovskih zaporih v Mariboru. Mežikaje je gledal gestapovce z na pol oslepelimi očmi in poslušali njihove pridige. Tuhtal je, kod bi se dalo najlažje popihati nazaj na Bolfenk, pa ni šlo. Kazen je odse-del, Maribor ga potem ni več videl. Motovilil je okrog doma, vlačil kravo na oguljeni vrvi po jasah in posekah. Na glavi mu je čepel klobuk, ki mu je pohorski veter obračal krajce. Včasih so bili obrnjeni navzgor, drugi dan navzdol. Vedno nam je ob slovesu dejal: »Fantje, moj klobuk je najboljši barometer za vreme pri nas. Ako so krajci obrnjeni navzgor, je zrak čist, če so obrnjeni navzdol, se potikajo v bližini Švabi.«

V nočeh, posejanih z gostimi zvezdami, se nebo dotika temnih pohorskih vrhov. V takih nočeh brlijo drobne lučke iz redko posejanih samin po vsem pogorju, rastejo, se manjšajo in znova zagore tam kje pod Arehom, na Glažuti pri Mihi in Čandru, na Hlebovini, vse tja do Bolfenka. Vsi domovi poznajo že dolgo veliko skrivnost, o kateri se ne govori. Med gorami, gozdovi in saminami se pletejo skrivne vezi. Niti vsi domači, ki spe pod isto streho, niso posvečeni v te skrivnosti.

V dolini se okupatorji še niso dobro usedli okoli obloženih miz, ni še potihnil ropot njihovih vozil, ko se je že začelo. Na Hlebovini so imeli polne roke dela. Zbrali so se: Avgust Svenšek, ki je bil ustreljen kasneje v Mariboru, in njegova žena, Finžgar in Angel Besednjak, ki sta padla v borbah na Kozjanskem, pa Grom, ki je padel na Sv. Gori, in Jaka Špenga, ki ga je spodbilo v Rušah, in Ivo Poljančič-Ubo, izdan v slaščičarni Rugo v Celju in ustreljen v Jetniški ulici na begu. Zraven je bil še Osojnik, na katerega se je vsulo doli pri Ptujju, pa Robič Vlado iz Limbuša. In Čizmek Boris-Bor in še mnogi drugi, ki so se zbrali v zgodnjem poletju v gozdovih okoli Hlebovine.

Za nje je vedela oskrbnica in redki posamezniki, ki so dajali najpotrebnejšo hrano svojim fantom. Iz Hlebovega doma je šla skrivnost do Čandra in naprej proti Arehu, Mariborski koči, Poštnemu domu, Bolfenku, v Planico, Reko, Fram in še naprej, dokler ni objela vse doline.

Gozdovi so zaživel. Nič več niso samevali. Srnjad se je plaho umikala v najtemnejše samotne globače. Gamsi so se selili pred čudnimi neznanci v nepristopne laze.

Na pohorskih žagah so kar čez noč izginile skladovnice desak. Nihče ni vprašal, kje so, kdo jih je odnesel. V dolino jih niso pripeljali. Med potjo so izginile. Sledov ni bilo...

Že dva dni smo se smukali po gozdu in iskali primeren prostor za naš novi bunker.

»Postali smo izbirčni,« je dejal Lekš, ki je preiskal že pol Pohorja na dravski strani.

Kurir Zvone ga je hitro popravil: »Ne izbirčni, ampak previdni moramo biti. Saj vidiš, da so hajke vedno pogostejše. Vse Pohorje so že prevohali Švabi.«

Iskali smo prostor, ki bi moral imeti vse prednosti dobrega skrivališča in bil hkrati čim bližje dolini.

»Tudi pozimi se zveze ne smejo pretrgati, pa najsi pade dva metra snega,« je poudaril komandant. Najti tak prostor, ki bi ustrezal vsem našim željam, ni bila lahka stvar. Iskali so ga najboljši stezosledci Pohorja. Tu je bil partizan Tone, ki je drvaril v teh krajih nad petnajst let. Iskal ga je Stojan, gospodar gozdov v bližini Bolfenka, ki je poznal vsako smreko, vsak laz.

Res ni bila lahka izbira! Že smo določili več prostorov v tem divjem svetu, toda, ko smo natanko pregledali teren, se zanje nismo mogli ogreti. Zavedali smo se, da nas slaba izbira lahko stane glavo.

Posedli smo v mah. Stojan je odprl torbo in razložil po mahu dobrote. Kruh in svinjsko meso sta nas vabila. Zvone je molčal. Ko smo pospravili, je snel z glave titovko, povlekel izza njenega roba nemško cigareto, jo prižgal in pušnil dim, ne da bi ga vdihoval.

»Lep je svet tod okoli, posebno kadar ga gledaš z vrha Areha, toda še lepše so Mozirske planine,« je počasi dejal. Zvone je vedno primerjal vse hribe z mozirskimi, pod katerimi je stala njegova domačija.

Dvignili smo se, prečkali ozek trak poseke, kjer je tekla pred leti žična železnica s Kobejevc frate. Ozka poseka ob žični železnici je sekala najbolj strme in najbolj divje predele gozdov in sotesk doline. Tod okoli je vrelo več let življenje v hitrem tempu. Odmevali so težki, zamolčki udarci sekir, hrustale in pele so žage, sekali cepini. Niže doli so nalagale žuljave roke pohorskih drvarjev cele skladovnice jelovega in bukovega lesa.

Bili smo nekako v sredini med Bolfenkom in Arehom, ko smo naleteli na gost smrekov koš. Okoli njega je raslo mlado bukovje, iznad katerega so molele velike, mogočne bukve. Na desni od koša se je gozd spuščal v strm žleb, po katerem je tekel hudournik v Bistrico.

Ta mala kotanja nad strmino je vzbudila našo pozornost, predvsem zaradi suhih smrečič na levi strani. Igllice na vejah so odpadle. Smrečice so morale biti suhe najmanj že dve leti. Ves ostali koš je bil bujen in temnozelen. Andrej, ki je bil suhim smrečicam najbližji, jih je strokovnjaško pregledal in jih po kratkem premišljevanju pograbil za vršičke. Potegnil jih je z lahkoto iz zemlje, korenin niso imele. Bile so zasajene zato, da prikrijejo pogled v notranjost koša.

Bili smo na sledu eni izmed velikih skrivnosti Pohorja. O teh skrivnostih so mnogi slutili, poznali jih niso. Izpuljene smrečice so odpirale ozek prehod v notranjost. Le vajeno oko je ugledalo komaj vidno pot. Na najgostejšem mestu smo med mladimi smrekami zagledali na pol razpadel bunker prvih pohorskih partizanov.

Bivališče prvih partizanov je bilo podobno zasilni drvarski bajti, ki si jo postavijo v gozdovih drvarji, če morajo prenočevati na kraju sečnje, le da je bila iz desak. Zadnja stran bunkerja je slonela na strmini. Na strehi so ležali ostanki suhih vej in mahovja, s katerimi so bunker maskirali. Prostora v njem je bilo največ za šest mož.

Nedaleč od bunkerja je bilo iz ožganih in sajastih skal sestavljeno ognjišče. Na dnu ognjišča so bili še ostanki pepela in ugasli ogorki, prerastli z mahom. Zraven ognjišča je ležal naročaj nalomljenih bukovih vej. Vse so bile obeljene, da bi se ogenj ne dimil in ne izdajal.

Že skoraj tri leta je sameval prvi dom ruških partizanov. Le nekaj metrov stran je pošumeval hudournik. Vsi smo zavzeti obstali in se spogledali. Presunilo nas je.

Po pregledu gozda in hudournika smo vsi soglasno sklenili, da je to najprimernejši prostor za naše prezimovališče. Ivan je strokovnjaško kimal, izbrani prostor mu je ugajal.

»Tole je kakor nalašč za nas. Pol ure do Kobejevine, dve uri do Ruš, prav toliko do Požarnika in dobro uro do Čandra. Kurirji ne bodo imeli pretežkega posla,« je modroval Zvone.

»Kar povprek čez Sokolsko frato jo udarim z zavezanimi očmi, pa sem v dobri uri doma,« je brundal Tone, ki ga je čakalo doma pet lačnih kljunov.

Stojan je po kratkem premišljevanju in primerjanju določil velikost bunkerja. Po njegovem mnenju naj bi bil vsaj tako velik kakor njegova drvarnica, ki jo je lansko leto postavil doma za hišo. Važno je vzel iz žepa merilo in premeril prostor. Namesto količkov je postavil kamne iz hudournika.

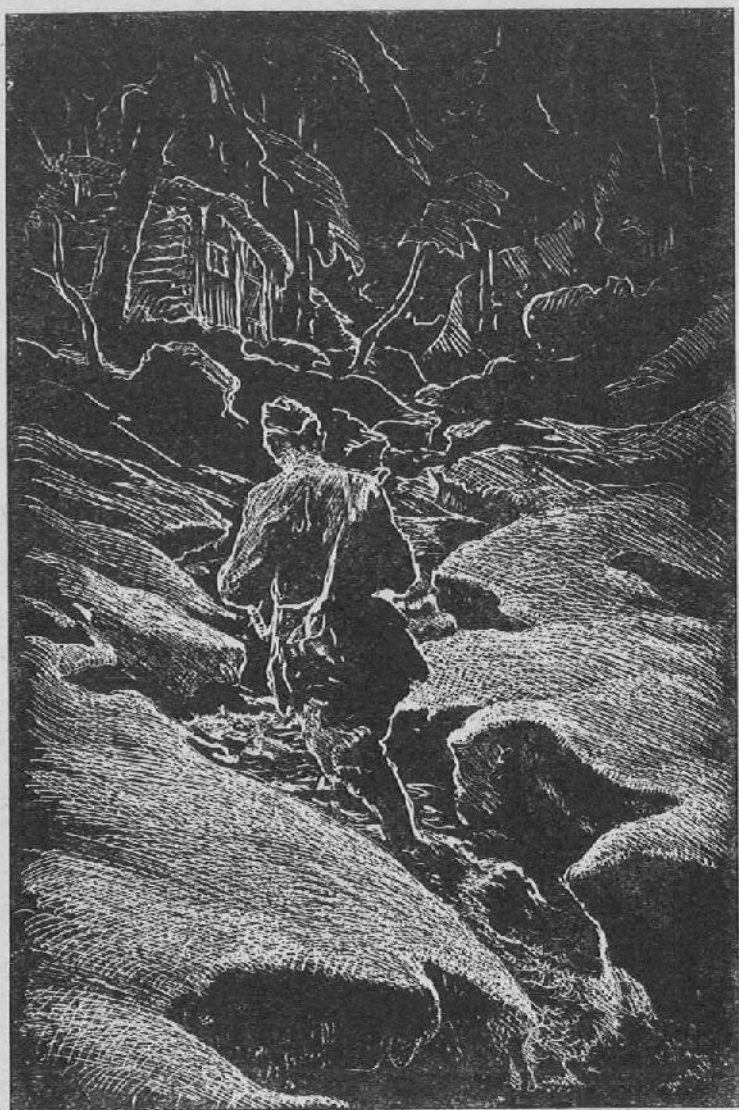
Še tisto popoldne smo začeli kopati temelje novemu domu. Treba je bilo izravnati zemljišče, da je bila zadnja stran bunkerja prislonjena na strmino. Streha je bila nadaljevanje brega, na katerega smo naslonili zadnjo steno. Zapeli so krampi in lopate, nalahko in tiho. Dokler smo delali je patrulja obkroževala prostor, da bi se kdo nepoklican ne pritihotapil v bližino. Vcs teden smo z jutranjim svitom odhajali iz starega doma na težko delo.

Nihče izmed tovarišev, ki so ostali doma in opravljali kurirske posle, ni slutil, da gradimo nov dom, v katerega se bomo ob prvi priložnosti preselili. To je bila naša velika skrivnost, nanjo smo pogosto mislili, toda molčali.

Kmalu je bil naš novi bunker dodelan in skrbno zamaskiran. Niti iz daljave deset metrov ga ni bilo mogoče opaziti. Mnogokrat smo stali skoraj tik njega, pa nas je ukanilo. Streha je bila pokrita s svežim mahom, okoli pa je brstel mlad koš. Vsakokrat smo do novega doma izbrali drugo pot, da bi se ne opazila naša sled. Vedeli smo, da je potrebna skrajna previdnost. Če poznaš gozd, lahko v njem slediš ljudi po pol ure daleč, posebno še, če jih gre več po isti poti. Preobrnjeno bukovo listje, nalomljene veje ti kažejo sledove. Kakor zna gozd nevaženim obiskovalcem zabrisati sledove, ravno tako jih tudi veščim, gozda vajenim očem odkrije. Gozd je kakor odprta knjiga, le brati moraš znati iz nje. Kurirji so to znali.

Že nekaj mesecev smo se mudili v trikotu med Mravljnjjo bajto, Glažuto in Mihom. Potrebno je bilo, da se premaknemo. Z vselitvijo v novi bunker smo čakali do prvega snega. Vzdrževati kurirske veze v snegu in zabrisati za seboj vse sledove je težko in odgovorno delo. Treba je vztrajnosti, napora in junaštva. Kurirji so bili tihi, neznani junaki, o katerih se malo piše in še manj govori, vendar so prispevali največje žrtve za svobodo. Od njih je bil mnogokrat odvisen izid mnogih, zelo važnih zadev.

Že nekaj dni je bilo ozračje težko. Dravska dolina se je še kopala v zadnjem poznojesenskem soncu. Drevje v dolini je bilo golo. Zadnji orumeneli listi so odpadli. Vrhovi Pohorja so se pripravljali na zimo. V jutrih jih je pobelil srež. Za prst debela slana je ležala na mahovju in malinovju. Hladnega oklepa jih je rešilo sonce šele v opoldanskih urah. Veter, ki je pihal preko sedel in

B. JAKAC: Kurir v pohodu — 1948

posek, se je spreminjal v burjo. S seboj je prinašal zmrzle deževne kaplje — babje pšeno.

Vse je kazalo, da se približuje zgodnja zima, ki nam bo prinesla mnogo skrbi. Otožno so se spogledovali kurirji, ki so bili določeni za javke. Vedeli so, da jih čakajo težke ure. Boriti se bo treba z burjo, snegom, hudourniki in Svabi.

November, mesec megle in deževja se je poslavljal. Pozno popoldne smo se zbrali. Obedovali in večerjali smo. Skozi majhno okno smo pogledovali na nebo. Veliki, težki, dimasti oblaki so se vozili po njem in se zaletavali v vrhove. Burja jih je divje podila. V trenutku so bile vse frate in poseke zamegljene. Ponekod je bila tako gosta, da bi jo lahko rezal z nožem. Burja je skozi špranje bunkerja nosila občuten hlad.

Tone, star pohorski drvar, je zapičil žlico v nezabeljen močnik, pogledal okoli sebe in dejal: »Po snegu diši! Jutri zjutraj ga bomo mogoče imeli že pol metra.« Zgodaj se je zmračilo. Naletavati so začele drobne snežinke. Vrtele so se poplesujoč po zraku. Vihar je naraščal in zahrumel preko gozdov. Prihajala je zima.

V bunkerju, ki so ga obdajale same strmine, se je stemnilo. Kuhar Jaka je prižgal karbidovko, jo postavil na mizo in dejal: »Zima je tukaj, če bo vsak dan močnik na mizi, bo dobro!« Vsi smo ga resno pogledali.

V bunkerju je bilo tesno, kadar smo bili vsi doma. V kotu na desno je bilo Jakovo kraljestvo. Tam se je vrtel okoli starega štedilnika. V začetku je bila Jakova umetnost kaj borna. Bil je specialist za kislo juho. To je znal kuhati na različne načine, vselej je bila bolj podobna močniku kakor juhi. Počasi je Jaka napredoval do guljaža. Le česa se v gozdu ne naučiš!

V kotu nasproti štedilnika je stala miza, ob stenah klopi. To je bila obednica in pisarna. V tretjem kotu se je namestil radijski telegrafist Milan z oddajnikom. To je bil posvečen kraj. Tja kurirji niso hodili, da bi ga pri oddajanju ne motili. Milan je ves dan sedel pri aparatu, tipkal po tastru, razvozljal čudne besede in številke in žulil cigareto. Pomagal mu je Vlado.

Ostali del bunkerja smo napolnili s pogradi, na katerih se je lahko za silo stisnilo dvanajst tovarišev. V prvem nadstropju »nebotičnika«, kakor smo pograd šaljivo imenovali, so kraljevali Zvone, Andrej in Ivan, ki so jih kurirske poti napravile velike prijatelje. Lekš je bil največji in najmočnejši. Rekli smo mu Goljat. Doma je bil zelo gospodinjski. Kadar je bil prost, je ves dan pometal, brisal mizo in urejal slamo na pogradu.

»Vojak ne sme biti nikoli brez dela,« je večkrat dejal. »Ko sem služil vojake v bivši Jugoslaviji, nismo imeli niti minute miru. Da bi v prostem času po dvorišču ne pasli lenobe, smo morali prenašati kamenje iz enega kota dvorišča v drugi kot. Večkrat so nam dejali, da vojak ne sme nič misliti, češ, zanj mislijo že drugi.«

Vsi, ki smo bili doma, smo gledali skozi majhno okno, v belo odeti gozd. Kurirji, ki so poznali skrivnost, so postajali nestrpni.

Napočil je težko pričakovani trenutek, da se preselimo v novi dom. Prav to noč lahko v burji in snegu zabrišemo sledove za seboj.

Fantje so se odpravljali na javko proti Rušam, Arehu in Požarniku. Težka pot jih je čakala. Vsi so se tega zavedali, toda kurirji so bili gadje! Noči so bile na pohorskih poteh njihove zaščitnice.

Stojan in Vlado sta ležala na pogradu. Predala sta se mehkim mislim o domu. Stojan je govoril o domu, ženi pa o poljih in travnikih, o otrocih in živini, o velikih in malih skrbih. Ko se poslavljajo lepi, jasni dnevi od gora in prihajajo dnevi naporov in boja s snegom, burjo in plazovi, misli polete k tistim, ki so tako tesno povezani z nami.

V tem premišljevanju jih je vzdramil komandantov glas: »Prpravite se za odhod! Pospravite vse! V tej noči se bomo preselili v novo prezimovališče.«

Vsi so se zdrznili. Neverno so začeli gledati in kar niso mogli verjeti, da je baš ta večer določen za premik. Le Lekš, Stojan in Zvone so se spogledali in se nasmehnili, da so znali toliko časa ohraniti zase to skrivnost. Hitro in brez besed smo pospravili v nahrbtnike vse, kar se je dalo potakniti vanje in zavili v odeje. Lekš je pograbil še Jakovo »fabriko« in že smo bili nared za nočni pohod v divjo, sneženo pohorsko noč.

Tone, ki je poznal tod okoli tudi ponoči vsako smreko, je stopal na čelu kolone. Vodil nas je mimo speče Glažute, naprej po kolovozu proti Kobejevini. Tako na gosto je padal sneg, da nismo videli ped pred nosom. Drug drugega smo držali za nahrbtnike, da nismo zgrešili vodnika, ki nas je priganjal. Vsaka orientacija je bila nemogoča. To noč so bile poti proste. Tudi Švabi so se stiskali okoli peči v Mariborski koči.

Po dveurni naporni hoji smo prišli do novega doma. Še enkrat smo se to noč vrnili v stari bunker, da smo pospravili vse, kar se je dalo odnesti. Jaku se je zdelo škoda celo žeblicev. Razumeli smo ga. Bil je po poklicu mizar. Vsi premočeni in prepoteni, da se je kar kadilo od nas, smo trudni plegli.

Proti jutru je pripeljal Zvone kurirje z javk. Snežilo je kar naprej ves dan in vso noč. Toliko snega je padlo, da je bilo manjše koševje vse prekrito z njim.

Naši sledovi so bili zabrisani...

Sredi mladih smrek in hoj je čepel naš bunker kakor majhna oglarska kopa. Cev dimnika smo speljali pod zemljo, tako da se je dvigal dim počasi iz tal navzgor. Skozi edino okence se je videla črta hudournika, ki si je vrezal brazdo skozi sklade snega. Prav potihoma so udarjali drobni tanki curki na drobir v strugi in si utirali pot k Čandrovi žagi.

Lekš in Tone sta bila na delu. Do hudournika sta delala gaz v poldrugi meter debelem snegu, da bo lažji sestop na našo novo pot. Odslej bo naša zveza s svetom hudournik. Vsi smo se zavedali važnosti te poti in težav, ki bodo vsak dan večje.

Hudournik je imel dve strugi. Vodo smo lahko usmerjali zdaj v to, zdaj v drugo strugo. Zjutraj, ko smo se vrnili po suhi strugi domov, smo spustili vodo vanjo in tako zabrisali svoje sledove. Do bunkerja ni držala nobena pot. Na videz smo bili popolnoma odrezani od vseh izvoženih pohorskih kolovozov. Toda samo na videz. Do prvega razhojenega kolovoza, ki veže Glažuto s Kobejevino, je bilo samo pol ure. Na mestu, kjer teče hudournik preko kolovoza, je bil naš sestop.

Vse zasnežene, temne so visele pohorske noči nad gozdovi. Iz globač in kotanj ni bilo videti niti koščka neba. Povsod mrak in tišina! Vsepovsod sneg! Globok molk je vladal v takih nočeh med pohorskimi gozdovi. Toda Pohorje ni bilo izumrlo, bilo je v njem življenje. Pohorje je znalo čuvati svoje skrivnosti, čuvalo je življenja svojih sinov.

V takih nočeh so se pomikale temne postave kurirjev počasi in oprezno po strugah hudournikov in bredle vodo tudi do kolen. Na obeh straneh hudournika so dremali visoki skladi snega, večkrat do dva metra visoki. Z največjo opreznostjo smo se pomikali po sneženih »predorih«. Morali smo biti skrajno previdni, da ne osmukamo sneženih sten in da ne pustimo sledov okovanih čevljev na živi skali v hudourniku. Le tako je bilo mogoče zabrisati naše sledove pred radovednimi pogledi.

Vso dolgo zimo je bil naš bunker dobro zamaskiran s snegom. Ure daleč okoli nas ni bilo nobene sledi. Sledovi so bili zabrisani.

Fran Roš:

GROB V GORAH

Meglà se nad goró je razpodila
in sonce že prelive jutro v dan.
Med mladim smrečjem skrita je gomila,
ob njej beli se kamen skoz bršljan.

Šest mladih fantov in dekle med njimi,
bilo je — pravišo — pšeničnih las,
prav tu so klecnili, požeti v zimi,
in vročo kri razlili v sneg in mraz.

Zdaj družno spe. Teko nad njimi leta,
ki v njih bi mogla cvesti jim mladost.
Telesa so jim vsa tesno objeta —
srce ob srcu si miri bridkost.

Razpet je nad gomilo soj modrine,
goré svobodne je ozaril dan.
Posluša iz zemljé utrip tišine
ob mrtvi partizanki partizan.

NA OGLEDIH V DOLGEM HRBTU

kalnati zidi Ravénske Kočne zgor Jezera so bili moja visoka šola alpinistike. Vse v njej in krog nje je lepo urejeno; ni čudno, da sem sklenil postati nje priden učenec. Natanko o Vidovem dnevu, ko so se zaloputnila vrata drugih šol, sem stopal skozi njene duri.

V preddiverju sem nočeval; izmenoma v senu na Štularjevi planini ali na slami v kevdrcu Češke koč. Majerica na planini pa oskrbnica Pia v koči sta razumevno knjižili v svoje bilančne zapise iskreni »bohlonej«, s katerim sem se po sladko prespani noči oddolžil, preden sem krenil dalje. Ne vem, če sta kdaj ugenili, za čem pravzaprav stika tale dolgopeti ostržek z ohlapno bisago čez ramena in neprikritim bleskom v očeh. Molčal sem ko riba. Ne da bi hotel biti odljuden, ampak zato, ker mi je srce drhtelo v opojnem vznemirjenju.

Vedel sem, da nekaj tvegam, ko se samotarsko podajam po poti ob stiku bitja in nebitja. A čutil sem se pravega otroka narave in mi je zategadelj postal boj na lastno pest vrednota vseh vrednot. Pekla me je vest, toda izpodbijal sem njene očitke z vso močjo neskvarjenega zaupanja vase.

Takile duševni dvoboji so me povsem omrežili. Zato tudi ljudem, ki sem jih srečaval, nisem imel kaj povedati, niti me ni zanimalo, kar bi mi oni želeli reči.

Nekaj let zapored sem se povračal ob istem času. To je bil uvod v mojo poletno gorniško sezono.

Severno obličje Skute, Štruce in Dolgega hrbta je plezalsko zanimivo v tistem delu, ki moli iznad ravnote na Vodinah, oziroma Spodnjih Ravni; dvoje imen je namreč zato, ker je ravnota pretrgana z razsežno globačo, v katere vzhodnem boku je znamenita odprta zijalka Žrelo. Vrh te ploščadi se pne ostenje, v katerem so številne naravne smeri, ki spodbujajo gornike. Tukaj so severni steber Skute, severozahodni stolp Štruce pa plečati Dolgi hrbet z vzhodnim in zahodnim stebrom. V celem to niso težke smeri, pač pa imajo zanimive odseke. Tako je, na primer, za samoplezalca dokaj trd oreh prestop s snežišča v steber Skute ter doseg njegovega raza. Podobno zahtevajo veliko prisebnosti krušljive gredi v izpostavljenem stolpu Štruce pa rdeče plati v Dolgem hrbtu. Vse smeri odlikuje kratkoča; plezalec ne potroši v njih več ko tri ure časa.

Tod okrog sem torej voglaril tistikrat, ko sem po pesnikovih besedah bival še v srcu vsega življenja. Sreča se mi je vsakokrat na vsa usta smejala skupaj s soncem, ki mi je prisijalo z modrega neba tedaj, ko sem bil že visoko pod zgornjimi robmi. Vmes so pritrkavali zvonovi od Ožbolta, doli pri Jezeru.

V Ravénski Kočni se mi je godilo vse drugače kot v Kokrski, kjer sem se moral tolikokrat otepavati nadležnih megla in se zakla-

njati pred neurji. Resnično, moja visoka šola alpinistike je bila en sam praznik, v katerem sem hrustal radosti mladega življenja.

Konec praznika pa je bil nenaden in tudi nekam zasoljen, kot se to le prerado dogaja.

Ne bilo bi mi treba potožiti o tem, ako bi ne obstajalo dvoje docela različnih momentov, katerima je usoda namenila, da se bosta v nekem času močno zbližala. Zbližanje je po naravnem procesu povzročilo kraj njunim nevtralnim odnošajem.

Prvi moment je tičal v mojem duševnem nastrojenju. Zavest zmagoslavja me je iz leta v leto silneje spodbujala, da sem pričel stikati za »problemi« v ostenju Ravénske Kočne. Zavzel sem se, da odkrijem tako reč in jo seveda tudi odgonetim. S prvim nisem imel posebnih težav; kako je bilo z drugim, bom povedal.

S tem sem hkrati nakazal naslednji moment. Predstavljal ga je najdeni »problem«. Spak se je izzivalno prelevil v strmoglavni raz kolosalne zagvozde med Štruco in plečem Dolgega hrbta, katere konica je na začetku grapa, ki drži naravnost v dno Kočne. Na podobi je prikazan s pikčasto črto.

Ni mi znano, če predstavlja označeni raz dandanes še vedno »problem« ali pa je bil v dobi generacijske mene že povzdignjen v »šoder«. Vsekakor je vreden vse gornikove pozornosti. Naj ga tukaj predstavim s skopim zapiskom, ki mi je ostal iz njega dni.

»Smer, ki bi bila mogoča, se prične v prostrani lopi tik pod iztekom globoke temne grape, katera loči Dolgi hrbet od zahodnega stolpa Štruce. Že koj spodaj se navpična naklonina menjava s previsi. Okoliščina bi sama po sebi ne bila važna, ako bi ne bila skala tako neusmiljeno zgajena. Še huje je v srednjem delu smeri. Iz stolpa Štruce sem videl, da se razčlemba tu omeji na dobesedno neznatne okrhke. Ves masiv je izredno kompakten, žmulast in mestoma spolzek. Pravi monolit.«

Zapisek je služil za informacijo mojemu dobremu gorniškemu tovarišu, ki se je bil odločil tvegati z menoj nameravani prvenstveni vzpon. Tako sva skup obstala lepega julijskega dne na plaznem snegu pod steno. S seboj sva prinesla za tisti čas kar čedno zalogo opreme. Dve štiridesetmetrovki in šop klinov.

Takoj spočetka je šlo gladko. Po strmi gredi, ki iz lope drži desno vkreber, je bilo moči prosto plezati. Že to mi ni bilo všeč. Vedno sem imel raje opraviti z začetnimi težavami. Izkušnje so me prepričale, da se onkraj spodnjih izboklin, skokov ter podobnih nerodnosti teren rad ublaži in zlepša.

Previsni zapah na kraju grede je trdno zaustavil nadaljnjo pot. Zdaj je bilo treba seči po sredstvu, kateremu smo se priučili v šoli Vinka Modca. Nikoli dotlej ga nisem praktično porabljal. To pot je postalo neizogibno, če sva hotela dalje. Vezana vrvitev, škripčev poteg in Prusikova zanka so dajali edine možnosti vzpona. Težak, utrudljiv posel predstavlja manevriranje s temi rečmi. Opravljal sem ga s prav divjaško vnemo. Trdoživa apniška gmota se je upirala ploščatim kosom jekla, ki so ječali in se zvijali pod udarci kladiva.

Jezerško

Nikdar, ne prej ne kasneje, nisem tako odurno razbijal po skali. Vselej sem rad prisluhnil le zvenku enega ali dveh malih uhljačev, ki naj bi prestrezala morebitne zlohotne nakane naravnih sil.

Le počasi je šlo navzgor, meter za metrom. Nikjer nisem mogel vloviti naravnega stopa; komaj, da sem se z robom plezalnika kdaj pa kdaj oprl v plitvo zajedo. Dolgo je trajalo, da sem lahko z eno nogo obstal na žmulastem glaviču in se, pripet na skalo, oddahnil.

Prijatelj, ki je ždel pod previsom vrh grede, je moral na razpelo pod menoj. S pomočjo vrvice mi je izročil odvišne kline. In šlo je zopet dalje po starem načinu.

Tedaj sva se znašla v položaju, ki ni bil manj zamotan kot vrvjé, ki se je verižno prepletalo med nama. Precej zraka je že bilo pod nama, nespremenjeno gladka ves nad nama. Pribita z dobrim dučatom klinov med nebom in zemljo, sva v komičnih pajkovskih pozah začela delati bilanco najine kleparske zaloge. Kajpak, razprava ni bila dolga. Pospešil jo je še mežnar, ki je pri Ožboltu zazvonil k večernicam.

Drug za drugim sva zdrknila nizdol. Zdaj sva vedela že dosti več kot je pokazal ogled iz sosednjega stolpa Štruce.

Spodaj sva se spoštljivo ozirala v spaka. Leto prej sva se preizkušala v bavarski smeri Triglavske stene. Tudi tam je dosti zraka, a vse skup se nama je zdelo kot igrača nasproti temule nepridipravu. Potem sva se spustila na Vodine. Olajšana za nekaj klinov, ki nemara še danes tiče v zidu zakletega gradu nad Žrelom v Ravénski Kočni.

Dr. J. Prešern:

KRONIKA PD RADOVLJICA 1895–1955

»Osovraženi smo bili in prezirani, naravnost zaničevani, sleherna vlada nas je imela za nadlogo, celo naše delo v parlamentu je obstajalo v tožbah in jadikovanju zaradi neizvršene narodne enakopravnosti.«

Tako karakterizira nekdanji politik Fran Šuklje v svojih Spominih dobo zadnjega četrtnega prejšnjega stoletja, v kateri je nastalo SPD. Nastalo je kot odpor preziranca, na videz slabotneža, proti večini parlamentarnih zastopstev dežel, kjer so bili naseljeni Slovenci, celo na Kranjskem, kjer je vladala dolgo v takratnem deželnem zboru nemška večina zaradi izumetničenega volilnega reda. Če se ozremo na okolico Radovljice, vidimo, da je Tržič dobil prvega zavednega slovenskega župana šele 1913, da si je ondotna Liedertafel ob potuhi nemških fabrikantov upala še 1904 razobesiti na glavnem trgu »frankfurterico« (rumeno-rdeče-črno zastavo kot simbol velenemštva). Na Jesenicah je gospodarila Kranjska industrijska družba s svojim vplivom in je občinski odbor ohranil slovensko večino v II. volilnem razredu, ko se je gradila bohinjska železnica, le s tem, da je imenoval številne častne občane, ki so dobili s tem volilno pravico v tem razredu in tako mogli preglasovati nemške priseljence KID in pri gradnji železnice nameščene uradnike. Na Bledu je dominiral v sezoni dr. Rikli s svojo »Sonnenheilanstalt«, v hotelu Mallner (danes Park) na slovensko zahtevo sploh nisi bil postrežen. Nemškutarjenje je sijajno cvetelo tudi v Radovljici kot sedežu okrajnega glavarstva in sodnije z nemškutarskim ali vsaj klečeplaznim uradništvom in s trgovino povečini v nemških rokah.

Čeprav so se duhovi proti koncu stoletja politično ostro ločili, so nekatera naša društva ostala vsaj nekaj časa nepolitična, čeprav tudi tu ni manjkalo poskusov, da se politizirajo. Bila so to društva, ki so si nadela nalogo, da vsaj zavro, če že ne popolnoma onemogočijo delo nemških raznarodovalnih društev Schulvereina, Südmarke in Alpenvereina. Prvi dve sta zabijali pilote za nemški most do Jadrana v dolinah, zadnji pa je do nastopa SPD zelo uspešno in brez konkurence vršil tako delo po naših gorah. Delo tega društva je obširneje opisal dr. Jože Rus (PV 1933) in deloma tudi Mlakar v svojem Aljažu. Ob razmeroma malem številu članov (leta 1900 jih je štela Sektion Krain 233) je ta sekcija AV prejela v času od 1881 do 1900 samo od Kranjske hranilnice podpor v znesku 26 100 K, od centrale AV pa 25 798 goldinarjev 10 krajcarjev. Koliko je znašala podpora današnjemu jubilaru, bo razvidno iz spisa samega. Tako daleč je šla Kranjska sekcija AV, da je ustanovila kar na Bledu svojo filialo pod imenom »Gauverband Veldes« (27. III. 1892) z »Gauwartom«, fotografom Lergetporerjem na čelu. K sreči ji je bilo usojeno samo dve leti življenja.

V tem ozračju se je rodila Radovljiška podružnica SPD, kakor se je oficialno glasilo njeno ime.

Ta spis je obširnejši od ostalih spominskih spisov podružnic, ki so do sedaj izšli ob njihovem 60-letnem jubileju. Vzrok leži v tem, da je dobro in koristno, če se opiše delo podružnic tudi v podrobnostih, da potem nastane jasnejša slika celote. Savinjska podružnica (kasneje Celjska, ust. 1893) in Kamniška 1893 sta bili prvi, Radovljiška je bila tretja in ni čuda, če je bila tretja. Celje in Kamnik sta najbolj čutila nemški pritisk v Kamniških, Radovljiška pa v Julijskih Alpah. Povsem naravno: Kjer je pritisk najsilnejši, tam je odpor največji. Ta podružnica je matica vseh kasneje nastalih podružnic v Gornji savski dolini in tvori njena zgodovina temelj drugim.

Žal so podlage za to kroniko, ki je del zgodovine celotnega PD in zato ni nepomembna, zelo skromne. Za dobo od ustanovitve do I. vojne so se zaradi brezbriznosti izgubile in tudi arhiv Osrednjega društva ima samo nekaj arhivalij, ki se tičejo podružnice prav izza dobe pred II. vojno. Društveni arhiv podružnice je v II. vojni odnesel okupator. Zato je kronika sestavljena v veliki večini na podlagi drobnih poročil v PV, uporabljal pa sem za dobo od 1918 dalje svoje osebne spomine, pri čemer sem skušal registrirati samo dejstva, čeprav rad priznam, da rado nastane v takem primeru nekaj takega kot »Dichtung und Wahrheit«.

1895—1918

Šestdeset let pomeni dve človeški generaciji. To je v društvenem življenju zelo dolga doba, ki jo je razen planinskih doživel samo nekaj drugih društev. Jubilant je včasih deloval z nepopisno, še danes vsega občudovanja vredno vnemo, padal zopet v popolno letargijo in brezdelnost, si potem naenkrat zopet opomogel in danes: Starost se mu ne pozna. Spominjam se dejstva, da odbor sploh ni hotel sklicati občnega zbora in ga je moral sklicati Osrednji odbor, bili so občni zbori, katerih se je udeležil samo nepopoln odbor, a zopet občni zbori s skoraj 100 % udeležbo.

Ustanovni občni zbor se je vršil 10. marca 1895 v Klinarjevi gostilni v Radovljici. V svojem pozdravnem govoru je prof. Orožen, tedanji načelnik Osrednjega odbora SPD, izjavil med drugim tudi »... da ima SPD in slovensko planinstvo zdravo jedro, ker ne gojimo vratolomne turistike, ki pogubi vsako leto nemalo ljudi. Prenapetosti v tem oziru ne podpiramo.« Jan PianECKI pa je konstatiral, da je »g. dr. Janko Vilfan pričel vzbujati zanimanje za SPD... povsod je navduševal prijatelje in znance in zavedne občane in njegove besede so jih obilo pridobile za lepo in plemenito stvar.« Izvoljen je bil pripravljalni odbor, ki je obstajal iz naslednjih članov:

Za Radovljico: Dr. Janko Vilfan, odvetnik; Jan PianECKI, učitelj; V. Hudovernik.

Za občino Bled: Rihard Schrey, poštar, Zagorice.

Za občino Gorje: Jakob Žumer, župan.

Za občini Boh. Bistrico in Srednjo vas: Josip Ravhekar, občinski tajnik, Boh. Bistrica.

Za občine Belo peč, Rateče, Kranjsko goro, Dovje, Jesenice in Koroško Belo: Anton Žlogar, župnik, Kranjska gora.

Za občine Breznico, Begunje, Mošnje, Kropo, Kamno gorico: Josip Jalen, posestnik, Kropa.

Ime Hugona Robleka se pojavi šele na prvem rednem občnem zboru dne 30. VI. 1895. Istočasno se pojavi v analih tudi Aljažovo ime. Odbor, izvoljen po tedanjih pravilih za dobo treh let, se je konstituiral na svoji seji 12. VII. 1895 tako-le:

Načelnik: Dr. Vilfan; tajnik: Planecki; blagajnik: Gerčar, učitelj.

Odborniki: Jakob Aljaž; Ivan Čop, posestnik in trgovec, Moste; Josip Jalen; Josip Ravhekar; Hugon Roblek, mag. pharm.; Rihard Schrey, Jakob Zumer.

Mlakar zamerja prof. Orožnu besede, izrečene na ustanovnem občnem zboru. To je zlasti poudaril v svojem osnutku za Aljaža, kjer pravi, da je bil Aljaž na SPD zelo »gorak« zato, ker je Radovljiska podružnica markirala bližnjico na Bled tudi kar po koruzi in zaradi Orožnove izjave o turistiki. Zato da je Aljaž delal potem kar na svojo roko. V končni redakciji je na mojo pripombo svojo trditev v tej obliki opustil, pa jo nadomestil z drugo: »... Ker so Triglav prištevali k vratolomnim turam, je bil potemtakem (sc. Triglav) izločen iz področja SPD.« Če bi bil Aljaž »gorak« na SPD, bi ne bil tri mesece po onih Orožnovih besedah sprejel odborništva podružnice, ki je že čez tri mesece odprla Vodnikovo kočo ob »vratolomni« turi na Triglav. Tudi ni res, da bi bil Triglav leta 1895 še veljal za vratolomno turo po nadelanih potih. Pot skozi Kot na Vcl. Triglav je bila narejena 1886, skozi Krmo 1890, od Marije Terezije koče na Mali in dalje na Vel. Triglav 1891 in leta 1895 je bil zgrajen direkten vzpon od Marije Terezije koče (Planika) naravnost na vrh Triglava. Tako se je pot izognila grebenu med obema vrhovoma, a je bila tudi po grebenu istega leta popravljena. Poudarek v Orožnovih besedah leži v besedi prenapetost, s čemer je mislil in mogel misliti le na plezalce - klasične alpiniste, ki so se tedaj pojavljali že v večjem številu. Te vrste planinstvo je obsojal Aljaž sam, kar je razvidno iz njegovih izjav ob prilikah nesreč v severni steni.

Aljaž se je v društvu še dolgo udejstvoval. Na občnem zboru 13. XII. 1898 je bil izvoljen za podnačelnika in je kot tak vodil v odsotnosti tedanjega načelnika Robleka občni zbor 15. II. 1900 v Lescah. Kot podnačelnik je bil zopet izvoljen na občnem zboru 28. II. 1901 za dobo treh let. Mlakar to Aljažovo delovanje v podružnici popolnoma zamolčuje. Resnica je pač, da je Aljaž veliko delal na svojo roko vendar v imenu SPD, in gotovo mu je Osrednji odbor to radevolje prepustil, dal mu je pa svojo pomoč, kadar jo je rabil.

Dr. Vilfan, prvič izvoljen za načelnika 1895, je odložil to mesto 1898, ker »je žal v odboru imel pre malo zaslonbe.« Ni znano, kaj je bil pravi vzrok odstopu, vsekakor pa se med njegovimi uspehi navaja Vodnikova koča na Velem polju, ki »je otela naš Triglav na bohinjski strani.« Sledil mu je Roblek, izvoljen na občnih zbora 13. II. 1898 in 28. II. 1901, in tako načeloval do zopetne izvolitve

dr. Vilfana 1903, ki je obdržal to mesto do leta 1911. Tega leta je postal načelnik Leopold Fürsager, a je bil že prihodnjega leta izvoljen Ivan Šega, ki je bil zadnji načelnik podružnice pred I. vojno. Od ostalih odbornikov v tej dobi je omeniti še dr. Andrejko, ki je bil podnačelnik v letih 1905—1907. Z njim je prišlo v društvo precej novega življenja, ker je polagal veliko važnost na upravo, pridobivanje novih članov in zlasti na markacije. Njegovo delovanje je razvidno iz obširnih poročil o društvenem delovanju v PV tistih let.

Leopold Fürsager

Zanimivo je, da je bil dr. Vilfan nekaj časa tajnik v dobi, ko je bil Roblek načelnik. V tem odboru so bili tudi duhovniki radovljiški dekan Novak kot blagajnik, dalje poznejši poslanec Piber Ivan iz Gorij in Berlic iz Mošenj.

Dr. Vilfan je bil edini odvetnik v Radovljici in zato s poklicnim delom zelo zaposlen. Bil je nekaj časa tudi župan in kranjski deželni poslanec, izvoljen v kuriji gorenjskih mest in trgov. Vsekakor je bil za planinstvo zelo navdušen, s svojimi zvezami, vplivom in osebnim delom je veliko pripomogel k uspehom, čeprav planinstva praktično ni mogel veliko izvrševati tudi zaradi svoje telesne konstitucije. Bil pa je nad desetletje resnična glava podružnice in ne samo reprezentacijska figura.

Njegova desna roka je bil v prvih letih Roblek; bil je društveni propagandist, kakor bi danes rekli, poleg tega pa planinec, ki je planinstvo praktično izvrševal in obhodil veliko sveta izven kontinenta. Še se spominjam tega simpatičnega moža in ga še danes vidim, ko je 1895 v veliko začudenje nas šolarjev risal v zeleni in rdeči barvi markacijo na Dobrčo na steno begunjskega župnišča. Udejstvoval se je tudi kot planinski pisatelj in v PV je več njegovih notic o društvenem delovanju. Nedvomno njegovi so naslednji sestavki v PV:

O planinskih lekarnicah — 1895.

Cez Zelenico — 1895. Ta članek opozarja posebno na planinsko floro in omenja kot posebnosti: *Saxifraga Hohenwartii* Stembg., *viola Zoisii* Wolf., *campanula Zoisii*, *Thlaspi rotundifolia* i. dr.

Pečana (Ratitovec) — 1897.

V kazalu mu rav. Wester pripisuje tudi članke Novo jezero — 1897 in Labodska dolina — 1898, kar pa je dvomljivo.

(Dalje sledi)

Joža Čop v družbi z mladimi hercegovskimi planinci na Zeleni glavi, najvišjem vrhu Prenj planine

Francè Avčin:

PRENJ PLANINA

(Poema v prozi)

Sirne kraške goljave,
nad njimi drzne skalne pojave.
Sive, previsne pečine,
tik zraven mehko zelene tratine.

Brezupno gole planote,
tu tam izgubljena planina,
vmes mračne soteske,
raztreskana silna hrbišča.

Tisoč kilometrov štirjaških
visokih prostorov orjaških!
Brezkrajni pristopi, brezkončni sestopi,
titanski portali k brzeči Nerétvi.
Le redke stezé, nikjer še ceste.

Stene razsekane v škrabah, počéh,
zelene gredine tekó jim povprek,
naltvi, mrazovi obličja jim klešejo kršna.

Jaški, podmoli, kapniki in jame
leđnice, točila, vrtače, tokave.
Mrmranje, grgranje v smrkih podzemskih.

Blesk južnega sonca na večnih snežiščih,
modrikaste sence v prepadnih blodiščih.
Prelesti nebá: odsevi z morjá!

Pošastni zameti iz zimskih neurij,
zlokobno grmenje pomladnih plazov,
meglè, bela smrt tudi sredi poletij.
Vršenje, rohnenje jesenjih vetrov.
Samotni popotnik, gorjé ti!

Pozimi na metre, na sežnje snega,
poleti nalivi, poplave dežja;
in vendar ne najdeš vodé;
redka so vrela, eno za drugo ne vé.

Glej, jezero temno v smrekovih šumah!
Polmesec z zvezdo mu sveti.
Vse mirno v tišini, spokojno še v vihréh,
kaj videlo že je stoletij!

Imena kot naša ponékod:
Škrbina, Grebeni, Gomila, Stražica,
Poslušnik, Pláninica, Kuk, Orlenica,
Draga, Razdolje, Grad, Ledenica.

Pa nam neumljiva:
Torda, Bodílj, Tonatišta, Idbár,
Otíš, Oberlín, Tamara, Kantár.

Viharniki - bori, kjer iščeš macesna,
bukve prastare, kjer stala bi smreka.
Gora jih brani, nikjer še sekire.
Le močno obstane, vse slabo podleže.

Kot lovka polipa dreves korenina
oklepa pečino, drži se življenja.
Kjer zrastejo, padejo. Mrjejo, gnijejo,
iz trupel trohnečih že mlada prikljujejo.

Že zavetišča, kar smučarska kočá!
Danes strmé še v kristijanije vodje,
jutri vrte jih že sami in bolje;
danes še mehke opanke po stezah,
jutri že klini, naveze v stenah.

Prenj plánina kršna
v sinjem objemu Neretve:
čar Hercegovine,
ponos domovine!

V travi ni sleča, ni svišča,
v pečevju ni očnic, le murke.
Po jasah osatje, koprive
pa jagod, robidnic, kar te je volja.

V oblakih orlovski preleti,
na nebesu jastrebji krogi
v strmali — čuj! — gamsovi skoki!
Medvedje v pragozdih,
skot volčji po rovih,
povsod strupenina.
Kruta za život je borba!

Skromne ovcé, kozé v bregovih
sem ter tja kravica, konjič,
pastirji le redki, daleč je Konjic.
Življenje v pojatah ubogih,
živalskim podobnih brlogih.
Tu, tam kak lovec na gamse, katorne.
Trda za život je borba, moj brate!

Zavetje trpinčenih, bridko užaljenih,
vseh vekov preganjanih.
Svobodna trdnjava ponižanih:
Trudni koraki brigad nepodjarmljenih,
premiki vojská neuklonjenih,
stok tisočev ranjenih.

Jek brzostrelk, rezget mitraljezov,
treskanje min, grmenje topov,
pokanje bomb, pogibél z avionov,
vmes kletev očetov in plakanje vdov.
In zopet vse tiho; vse mirno
kot nekđaj, kot vedno.

Trdi obrazi, trdni gorjanci,
klene besede, resni očanci.
Že vedra obličja mladine:
izvidniki, smučarji, željni planine.

7. IX. 1954

TURSKA GORA

ivo se še spominjam dijaškega prepira na šolskem izletu na Raduhi o tem, katero je pravo ime tej čudežni gori: jeli Turška ali Turska. »Turska je prav,« je končno razsodil profesor, »in desno od nje je Turski žleb!« Takrat še nisem slutil, koliko prelesti lahko nudi ta na prvi pogled nepomembna, nepravilno razrezana skladovnica krušljivih skal zlasti v spodnjem delu.

Toda odkar se del mojih poti vije v stenah, mi Turska gora pomeni pomemben člen v seriji intimnih kotičkov sredi skalnih velikanov, v katerih si preizkušamo moči in se ponižno pogovarjamo z goro: »Sem li dovolj močan za večje preizkušnje?« Szalay-Gerinov greben je kot nalašč za take stvari: prosta plezarija, razmeroma dobra skala v zgornjem delu, lep razgled in zanimiv potek. Naključje je hotelo, da sem prav v tej smeri pred leti prvič plezal v izmenjavi, se pravi prvič vodil navezo. To je pomemben dogodek v alpinističnem življenju, ki ga nikdar ne pozabiš. Dobro se še spominjam tiste druge dolžine, ki sem jo sam začel, tipaje previdno vsak oprimek z občutkom, kot da kradem naravi nekaj velikega; in z vsakim prijemom mi je rastla zavest, se razplamtela v velik ogenj hrepenenja po nečem novem, tveganem, vzvišenem...

Toda takrat, ko sem se počasi zopet dvigal v vlažnem jutru proti steni, sem razmišljal o čisto drugih stvareh. Pred mano je stopal Cic in moje misli so bile pri najini zadnji turi. Bilo je v severni steni Ojstrice v prvi dobi mojega plezanja. Ves navdušen sem drvel po melišču izpod Škarij — v eni uri sva bila od Korošice do vstopa v Ogrinovo smer. Žal pa se je isto divjanje nadaljevalo tudi čez steno. Cicu je to očitvidno ugajalo, saj je neusmiljeno, kot le on zna, »gonil« po poličkah levo in desno, tako da sem, mislim, v štirih urah prihrčal na vrh. Od celotne plezarije nisem odnesel ničesar: niti nisem poznal smeri, še manj sebe in ves efekt so bile bolečine v nevajenih zapestjih in pozabljeni karabinec na stojišču! Tu — na vrhu Ojstrice sem sklenil, da takšne plezarije ne smem nikoli več doživeti. Več ima človek od skromne krušljive grape, ki jo samostojno obvlada, kot od impozantne stene, skozi katero pride kot pes skozi roso ali kot salama skozi dimnik.

Od takrat se brez najine krivde s Cicem v steni nisva več srečala. Brez stalnega tovariša, toda skoro vedno samostojen, sem si nabral nekaj osnovnih izkušenj, zaupanja vase in, kar je glavno — presodil sem sam sebe. Zato sem brez premisleka na Cicevo povabilo odpisal nekako v tem-le smislu: »Z veseljem in zelo rad bi se navezal zopet enkrat na Tvojo vrv, toda ne zato, ker si razvpit dober plezalec, ampak zato, ker si eden mojih učiteljev in hribovskih tovarišev. Zato pa grem v navezo pod pogojem, da grem vsaj polovico stene v izmenjavi...« Kajti vsaj delna enakopravnost v navezi omogoča popoln plezalni užitek in le ta napravi pravičen vtis.«

Prišla sva do skal. Misli in vtisi so se razblinili, vsa pozornost je veljala vznožnim skalam, preko katerih sva se skušala izogniti grušču in krajni počti, kajti julija tega leta je bilo pod srednjimi stenami Turske gore še precejšnje snežišče. Bila sva usmerjena proti kotu med vzhodno in severovzhodno (črno) steno, kjer je srednje težak kompakten svet obetal lepo plezarijo.

Nenavezana sva plezala vzporedno, se drug za drugim dvigala ter mimogrede pridobila že lepo višino, ne da bi se bila zavedala, da sva že v steni in da se je smer že začela. Iz te, lahko bi rekel, zasanjanosti me vzdrami Cicevo vprašanje: »Veš, kaj je to?« »Kaj to?« — mu odgovorim. »To je že lepa trojka,« odgovori, sname vrv in se začne navezovati. »To?« — obstanem na mali polički in se obrnem. Saj res, stvar je že resno strma, čeprav niti najmanj izpostavljena — toda...

Navezan nadaljujem prijetno plezanje do vrha velikega stebra, vrh katerega se vsidram in se ob varovanju razgledujem po vlažnem, na pol meglenem okrešelskem jutru. Nič kaj prijetno vreme, kot nekje jeseni ali spomladi. Toda ob lepem vremenu mora biti na tem stojišču nad vse prijetno. Povsod okoli tebe levo in desno na videz strme stene: na levi Szalay-Gerinov greben, na desni severovzhodni greben, nad tabo in pod stojiščem plošče in prepadi, nasproti pa Mrzla gora, ki je od tu še posebej markantna. Grušč pod steno je videti popolnoma raven in čudno se ti zdi, ko spustiš velik kamen, zakaj tako visoko skače od tal in se šele daleč od stene končno ustavi.

Cic je prilezel do mene in pričela sva debatirati o nadaljnjem poteku smeri. Plezala bova čim bolj v levo tako, da prideva pod levo zajedo, ki je iz doline videti kot ozek kamin.

»No, saj ta polička bo pa čisto lahka in enostavna!« sem dejal, ko se je Cic spravljal na pot. Zopet se je pokazalo, kako resnične so besede Čopovega Jožeta: »Dokler skale ne ,pošvataš', ne veš, kakšna je...!« Prečnica v levo je bila zelo krušljiva, »naložena«, kot pravimo, in Cic je na moje prijetno presenečenje pridno zabijal. Sledil sem mu po viseči prečnici do pod strehe, prestopil v desno in ga našel v dobrem stojišču.

Še preden sem začel s plezanjem, sem nad sabo dobro zabil prečni klin, se vpel in v tegu vrvi premagal prvi meter. Nato je sledil zopet klin, ki pa je slabo držal in je zato dobil soseda, vendar tako, da se je upor zaradi ovinka občutno zvečal. Za temi klini sem dvakrat preprijel v prostem plezanju in se znašel v kočljivem položaju. Poznalo se mi je, da nisem v treningu, saj je bila to druga tura v sezoni. Kljub dobrim oprimkom in stopom sem težko stal in se ogledoval po rešitvi. Nujno je bilo zabiti klin ali pa spustiti. Tedaj najdem špranjo, zabijem vanjo do glave prečni klin, vpnem in se z olajšanjem obesim nanj. Teoretično je bila stvar rešena: nad sabo sem imel še dobra dva metra, to se pravi v najslabšem primeru štiri metre padca, za kar je dobro zabiti klin povsem jamčil. Toda dejansko vendarle še nisem bil na stojišču in z zadnjim klinom sem

podesetoril trenje, kajti vrv je šla mimo štirih klinov, ki so bili zabiti v nekaki špirali z ostrimi robovi. Tako sem se, moram priznati, res težko potegnil za en preprijem, posebej s telesom vlekel vrv in vpil Cicu, naj popusti, čeprav je imel vrv že kar v rokah. Ko sem s konci prstov končno otipal zadnji oprimek, ki je bil že na stojišču in k sreči tak, da sem se nanj lahko obesil, sem kakor brez moči visel nekaj minut na njem tako, da je trup ležal na hrapavi plošči, noge pa so visele prosto v atmosfero — kot bi se v meglo uprl (po Čopu). Moči so se mi res občutno povrnila, s trenjem sem se skobacal, zabil in vesel naslonil ob varovalni klin. Cic je še nekoliko počakal, da sem se odpočil, nato pa vise na vrvi veselo izbijal kline s takšno ihto, da sva pozabila, da bi bilo dobro enega pustiti v stebri, in sva ga zato na stojišču.

Detajl, ki sem ga opisal, pa nikakor ni tako težak, kot je morda po teh vrsticah. Upoštevati je treba mojo neizurjenost. Glavna težava pa je trenje vrvi in zato priporočam ta del plezati z dvojno-vrvjo, saj je detajl kratek (10 m) in bo tako nudil obilo užitka.

Vodstvo je prevzel Cic. Izbral si je izrazito poličko, ki drži v levo preko krušljivih odlomov, mimo razpok, ki se zajedajo med bloke in jih režejo od matične osnove. Sledil sem mu po teh tisočletnih sledovih preperevanja in uživanja nad prijetno izpostavljenostjo blokov in plošč. Nato sem nadaljeval mimo Cica naprej po polici proti gladki plošči z razpoko v obliki črke S. Obtičal sem na koncu in žalosten dognal, da mi je za ploščo zmanjkalo vrvi, čeprav so plošče moje posebno veselje.

Brez debate se je torej Cic lotil prijetne plezarije, »zakrcal« nekaj klinov, od katerih sva enega pustila, šel nad ploščo malo proti levi, nato pa desno proti »volovskemu« stojišču. Na njem sva naredila možica, ki ščiti škatlino z listkom.

Medtem se je vreme občutno poslabšalo. Prišla sva v pas megle, iz katere je začelo rositi in padati babje pšeno. Rahel veter je brez ritma dirigiral dinamiki v ozračju: zdaj dež zdaj babje pšeno zdaj megla... Tu je bila priložnost, da sva si oblekla sviterje in se uredila za najhujše. Iz doline začujeva klic. Koča na Okrešlju in travnik pred njo sta v soncu, ostalo je v senci oblakov. Čudovito jasno vidim vsako travico na travniku, vsak maccsen, vsako desko na koči. Toda to je le za hip — oblaki se sklenejo, čudovita prikazen izgine, Okrešelj zagrne mrak... Zamaknjena zreva v ta prizor. Cic odgovori na klic, nato se obrneva zopet v najino smer, zadelano z meglo in vlažno od dežja in sode. Bil sem v precepu: zopet napad na moja načela, a okoliščine so kazale, naj gre Cic naprej. Kdo ve, kaj se skriva za temi črnimi vlažnimi bolvani v megli, z mojimi sposobnostmi ni da bi se postavljaj in jih precenjeval, treba je pa bilo čimprej iz stene, kajti vreme se je vidno slabšalo. Zato sem žalosten privolil...

V bistvu se je torej zame plezarija zaključila. Napetost je v meni popustila, brezciljno sem se zazrl v meglo, ki me je zagrnila, in popuščal zeleno vrv. Saj bo tako on vse uredil...

Res je skala tu neverjetno razžrta v drobne vdolbinice kot kje na morski obali. Sledil sem Cicu v užitka polnem razkoraku 8 m navzgor in nato levo v črn žleb, ki se zoži v poč. Nato naju je vodila smer preko te položne poč in zopet po žlebu do izrazite strehe, pod katero sva bila primorana vedriti. Po poč, po kateri sva prišla, se je še izoblikoval majhen curek in nemo sva vsak zase premišljevala, kaj bo, če se tudi skozi celotno zajedo izoblikuje kaj podobnega ali celo slap. Skozi razredčeno meglo in rahel dež sva opazovala puste konture okrog sebe. Kot odbijajoče so vlažne stene! Kje so tiste vabljive podobe belih robov Mrzle gore, kje prikupnost Szalay-Gerianovega grebena?

Dež je ponehal in Cic je nadaljeval. Prestopil je v levo in izginil za robom. Tedaj se je izkazalo, kako dobro je, da se za to dolžino varuje pod streho. Skalni plaziči in posamezne skale s prodnate police so padali naravnost v zajedo in se izgubljali v globino. Kmalu sem sledil zeleni vrvi in našel Cica zopet pod eno streho. Ko sem se kolikor toliko namestil pod varovalnim klinom, je Cic prečil na levo in izginil navzgor za rob, na kar je vrv sumljivo obtičala, se rahlo nategnila pa zopet ohlapnila, stresala... Nato sem zaslišal prcklinjanje, krušenje kamenja, vrv je zopet popustila in se odločno napela. Zapel je klin, za njim drugi in tretji. Kmalu za tem sem tudi jaz izpostavljeno prečil v levo ter našel za robom zelo krušljiv rdeč teren, ki ga je Cic mojstrsko obvladal z galerijo klinov, vrh katere sem opazil njegov režeci se obraz. »Izbijaj!« se je glasilo povelje, »izbijaj vse razen enega nekje v sredini!«

Stojišče se je nahajalo pod razčlenjenim previsom na izraziti polički, ki drži do velike trikotne črne strehe. Toda Cic ni šel do strehe, ampak levo v previs nad stojiščem zato, da sva ohranila smer naravnost v smeri zajede. Uporabila sva živo lestev, tako da mi je Cic stopil na ramena, zabil klin in v tegu vrvi premagal to previsno mesto. Žleb naju je pripeljal nato do lope, kjer sem napravil malega možica. Iz lope ni bilo več daleč do strehe in nato levo po žlebu na drnast svet, po katerem sva se skupaj bližala vrhu.

Imel sem vtis, da smer lahko primerjamo Režek-Modčevi smeri v Štajerski Rinki, — tako v tehničnem kot v estetskem oziru. Cic je bil mnenja, da je smer ena najlepših v Savinjskih Alpah in z velikim užitkom sva z drugega vrha opazovala silno strmino zajede, ki je bolj navpična kot Glava v Štajerski Rinki, ki je pa pri plezanju ne občutiš, ker plezaš po njenem dnu. Še ob vznožju pod Turskim žlebom sva se zamaknjeno ozirala v bleščeče se gladke plošče v okolici najine smeri, ki še povečujejo markantnost zajede. Toda, ko sva si po končani turi segla v roke, sem se spomnil, da moj delež ni niti polovičen, in trdno sem sklenil, da jo čimprej ponovim!

Tehnični opis: Vstop v kotu pod vzhodno steno (pod črno steno). Po desnem stebru (dobro viden trikot iz doline) za 5 dolžin na vrh. Po krušljivi viseči prečnici v levo 15 m pod streho, prestop v desno (6 m) na dobro stojišče. Od tu naravnost navzgor po belem

stebriču (V.), 10 m na stojišče (klin). Od tu po razčlenjenih poličkah v levo 2 dolžini do gladke plošče z razpoko v obliki S (klin). Preko nje. Od tu še vedno rahlo proti levi po razčlembah do strme poličke, ki drži v desno do vstopa v kamine oz. zajedo (dobro stojišče - možic). V razkoraku cca 8 m, prestop v levo in dalje po žlebu do ozke črne poči - varovališče. Po poči nekaj metrov, prestop v desno in navzgor do strehe (varovališče zaradi padajočega kamenja). Prestop v levo in naravnost navzgor, po prodnati polici pod črno streho. Po polici 6 m v levo in navzgor do pod strehe - prečka navzgor v desno (klin) na slabo stojišče previsno v levo (klin) — ne proti veliki črni strehi — trikotu na desni! — in po žlebu do dobrega stojišča (lopa). Iz lope v desno do strehe, prestop v levo v žleb in po njem na drnast lahek svet pod vrhom. Višina stene cca 400 m.

Dne 3. VII. 1954 plezala Debeljak Ciril in Fajgelj Vlado 5 ur (V.).

Mitja Šarabon:

OČNICA ✓

(1945)

Tiha roka je na vrh prepada,
kjer se sonce na skálo nabada,
kjer šepče mtr in vihra vzklika,
kjer ognjen modras in grozen sika, —
zasadila cvet,
na kamen pripet:
tebe, bela očnica — planika.
Svetlobe čolni
ob tvoji beli volni
pristaneja.
Tvoji listi se zganejo,
žarke — veslače
kot drobne igrače
obesiš na cvet.
Če lije grom v tvoj svet —
viješ se, lomiš,
in vendar ne dvomiš
v življenje in v rast
in v sonca oblast.
V skalnih žlebeh,
po strmih poteh
se napijemo zvezd tvojih cvétov.
Kakor roke kmetov
božajo klase,
božamo ti lase
in tonemo v tvojih očeh.

V DOLOMITSKIH ROVIH

Prebirajoč zanimive alpinistične članke Cirila Debeljaka o Dolomitih se prav rad spominjam naših prvih plezalnih tur v tem krasnem gorskem svetu.

Dolomiti so gore kakor iz bajk, skalna simfonija v rdečih in modrih odtenkih. Prekrasna pokrajina s pravilničnimi oblikami skal, s smaragdno-zelenim ledenikom in večno modrim nebom!...

Prva svetovna vojna je bila končana. Sonce je grelo skale stolpov in grebenov okrog nas. Nam nasproti se je dvigal ponosni vrh Monte Cristallo. Sedeli ali ležali smo na topli polici pred kočo ter občudovali fantastične oblike treh Zinn.

Nad nami so se v soncu majhni beli oblaki nagajivo poigravali z velikimi. Bili so zadnji dnevi našega dopusta, zato smo sklenili, da bomo — nekako za vajo za Malo Zinno — splezali na Paternkofel. Vzeli smo vrv in že smo jo v plezalkah počasi ubrali na Toblinger Riedel. Pod nami je ležala majhna kočica »Drei Zinnen«, okrog nje pa razstreljene barake in bodeča žica. Pred njo obeša okrogla oskrbnica perilo. Na smeh nam gre: te raztrgane srajce in spodnje hlače so naše in izvrstno spadajo v to pokrajino, ki so jo granate preluknjale in razdrapale. —

»Halo! signora Maria! Bomo še plezali malo na Paternkofel, — do večerje smo gotovo nazaj!«

»Va bene, signori! Va bene! Addio!« Oskrbnica je doma nekje iz Padske nižine in ji nikakor ne gre v glavo, da bi moglo nam kaj biti do teh brezdušnih in hladnih skalnih velikanov...

Spočetka se opotekaje vzpenjamo čez stare vojaške kaverne, polrazpadle strelske järke in preperele vreče s peskom. Pravilnega vstopa v steno ne poznamo, zato si izberemo poljubno varianto. Stari vodnik Dimai iz Cortine nam je včeraj tako mimogrede zaupal, da se more človek do pol poti vzpeti po rovih starih kavern, ki drži jo v breg pod skalami. K temu da je potrebna le svetilka, ki smo jo imeli. Električna svetilka nam kaže čudno pot skozi labirint mnogih stranskih rogov. Vzpenjamo se po glavnem rovu, kar gre prav lahko. Tu in tam so od strani čisto majhna razgledna okenska ali strelne line, ki gledajo nekje nad strme stene. Na njih je močna železna mreža, da se nam zdi, kakor da bi bili v podzemni, srednjeveški trdnjavi.

Stene so mokre. Povsod kaplja od nizkega stropa. Mislimo na ubožce, ki so bili primorani tukaj stanovati, na vojake, ki niso imeli niti prave hrane niti zadostne opreme. Spali so kakor jamski medvedi v luknjah, ki so desno in levo izdolbene kakor police. Mesece in leta. Poleti in pozimi! Čitamo vpraskane ali vklesane podpise, ki so ponekod še vidni. S plezalkami se zadavamo ob zarjavele čelade, pločevinaste peči in menajzne sklede. — Žalostni spomini iz žalostnih dni!

Po nekoliko sto metrih ne gre dalje, — rov je popolnoma zasut. Nazaj moramo. Gotovo smo zašli, kajti po tem, kar nam je povedal vodnik, bi po glavnem rovu morali zgoraj dospeti na proslo — kakih sto metrov pod vrhom. Ko se vracamo, nam odpove žepna svetilka. Dva, trikrat se še zabliška bela luč — potem smo v trdi temi. Čeprav nismo kadilci, imamo k sreči nekaj vžigalic. Štedljivo jih prižigamo in si svetimo čudno pot. Ko opazimo, da je naš rov tudi na drugem koncu zasut, smo že precej nervozni in jezni. Iz časniškega papirja si zvijemo nekakšne bakle. Zelo sitni in slabo razpoloženi plezamo po različnih rovih. Zadeva postaja s časom vedno manj mikavna.

Zadnja vžigalica, zadnja bakla nas spravi do izhoda — pač pa v obup. Tema je kakor v rogu. In v tej trdi temi plezamo po gladkih, mokrih stenah časih kvišku, časih navzdol. Naša dobra volja je pri kraju in kmalu se začne prepir. Vsakdo trdi, da je drugi kriv in vsakdo dobiva višja živalska imena. V tej mokri temi me na ležišču iz praznih konzervnih škatelj povišajo v »nadbivola«. Brez ceremonij, — na žalost tudi brez bengalske razsvetljave.

Razumemo: tu notri nas pač nikoli ne bodo iskali, tudi ne bo pomagalo nobeno vpitje ali zasilno znamenje. Signora Maria gotovo nima pojma o obstanku teh prekletih, v skalo zvrtnih lukenj in vodnik Dimai se je že dopoldne vrnil v dolino, v Landro. Da — in naša oskrbnica? Ali nima končno prav? Le kako more človeku biti kaj do takih skal, ko so mrzle, mrtve in temne.

Ne vemo več, koliko časa že blodimo v teh peklenskih stenah. Vsekakor preklinjamo vsak posamezni rov in vojno še prav posebno. Kako radi bi sedaj viseli v kakšni eksponirani steni — na drobnih oprimkih, neznatnih oporah, v borbi z ravnotežjem in globino. Saj bi bila okrog nas luč. Skrajno nervozni poslušamo, kako vsak posamezni vedno iznova poskuša popraviti svetilko. Toda ves trud je zaman.

Molče se privežemo. Počasi in skrbno pretipavamo vsak rov — vedno dva desno, dva pa levo steno. Zdi se nam, da delamo to že ure in ure. Pogostokrat se z glavami zadenemo ob čeri. In iskre, ki jih tedaj vidimo pred očmi, so edine svetle točke te žalostne plezarije. Natanko slišimo, kako se nam tu in tam trga obleka. Pogostokrat se vrv zatakne nekje med skalami in sčasoma nam gre že vse na živce. Popolnoma smo mokri in čez in čez glinasti kakor surove opeke.

Včasih je rov ozek kakor dimnik, potem se spet razširi. Nenadoma zavriska Rajko, ki je prvi v temni navezi. In že zagledamo končno vsi za nekim ovinkom svitanje. Luč! Sončna luč po tolikih urah!

Nikdar prej nam ni bil ta pojem vse lepote tako blizu kakor tedaj. Vedno znova gledamo skozi ozko skalno razpoko v čarobno deželo. Tako lepe se nam gore še niso zdele nikjer in nikoli. Pred nami leži svet poln lepote, moči in sijaja. Naše preslepljene oči gledajo rdečkaste večerne oblake in lesketajoči se sneg na vrhovih. Gozdna cesta v dolini se nam zdi kakor biserni trak na sinjem baržunastem dnu. Nad vsem se razpenja globoko, modro nebo — nebo nad Dolomiti. —

Počasi se nam vrača sproščenje in z njim dobra volja. Sedaj vemo, kje smo, in izhoda ne najdemo težko. Pogled na uro nam pove, da smo bili samo tri ure ujeti v temi.

Trije Italijani, ki so bili priplezali iz Oplovega kamina, se začudeni smejejo našim razdrapanim prikaznim. In mi se smejemo z njimi.

Plezanje do vrha nam je bilo užitek in odrešenje. Pozno smo se vrnili v nizko koč, kjer nas je že dolgo čakala zaskrbljena oskrbnica. Tako pozno, da so zunaj že potovale zvezde.

»Kozolec«, lesorez, Kuhar Majda IV. a, Tržič
(nagrajeno v natečaju PV in SPK LRS)

Pavel Kunaver:

LEDENO DLETO V MARTULJKU

Znano je, da so se župniki Aljaž na Dovjem, Krajc v Kranjski gori in Lavtižar v Ratečah radi prepirali zaradi prvenstva pripadajočih jim dolin: Aljaž je trdil, da je najlepša dolina dolina Vrata; Krajc je čez vse hvalil Pišenco, a Lavtižar je bil prepričan, da je ni nad Planico. Res, vsaka od teh dolin ima svoje nenadkriljive lepote. Če pa bi se ti trije župniki kdaj sestali na Srednjem vrhu nad Gozdom, takole konec maja, ko sonce posije v vse še globoko zasnežene kote Martuljkovih velikanov, okoli vasi pa še cveto številna sadna drevesa, ali pa jeseni, ko mrzli beli sneg že pokriva vrhove in globoke krnice, okoli Srednjega vrha pa macesni žare kakor oranžni plameni, pa bi se verjetno zedinili — najlepši je Martuljков greben. Poleg lepo oblikovanih gorskih velikanov vlada v njem neka čudovita harmonija, ki se je ne moreš nikdar nagledati in kakršne ne najdemo nikjer drugod v naših slovenskih Alpah. Ni človeka, ki ob pogledu na to skupino vrhov in lepo izdolbenih krnic ne bi osupnil, posebno če gleda nanjo s Srednjega vrha, ležečega na prijazni, prisojni terasi pred ogromno sliko. Kakor z mogočnega naravnega naslanjača pregledaš od tam številne vrhove. Pa naj potuje oko, kolikor hoče, vedno se vrača nazaj na zaključeno skupino, stoječo v polkrogu nad široko razprostrto dolino, po kateri si preko strmih stopenj utira potok Martuljek svojo pot k Savi.

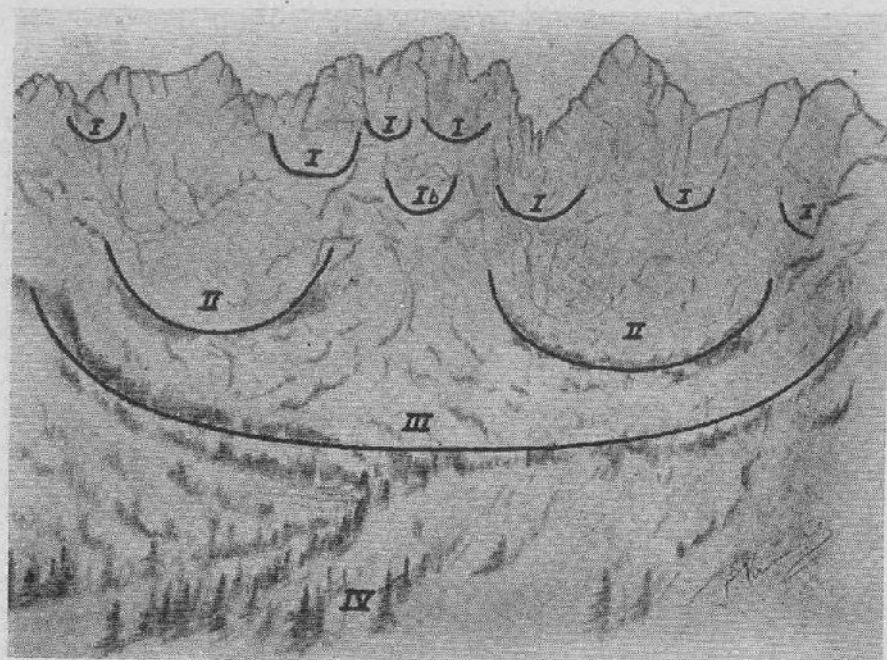
Cetudi je jesen v tej nedosežno lepi sliki najbolj barvita in sončna, pa je pozna pomlad poučnejša. Plazovi so že zgrmeli s strmin, a v številnih krnicah se je nabralo ogromno snega. Kakor veletoki, ki so obstali negibni, se vijejo velikanska bela snežišča izpod strmih sten preko obsežnih melišč in globoko izkopanih jarkov dol proti širokima krnicama Pod Srcem, ki ga obvladuje Špikova piramida, in proti še lepši Za Akom, zaključeni s stenami silne Široke peči in trdnjav v Ponci.

Vendar, vse molči. Le tu in tam zagrmí, če se je odkrušila skala s stene, zašumi voda, če se ob vročem soncu približaš večjim snežiščem. To pa samo poveča samoto, da se moreš zamisliti v vse, kar se tu še dogaja, in v to, kar se je tu godilo pred desetisočletji.

Pogled s Srednjega vrha potuje sicer od vrha do vrha, a mnogokrat obstane v globokih krnicah v osrčju gora. Velike oblike (II in III na sl. 1) nam kažejo krasne koritaste doline. Manjše v okrilju samih skalnatih sten (I na sl. 1) pa ti odkrijejo svoje davno poreklo in obliko »U« včasih le, če se malo potrudiš in poizkusiš iz sedanjih, večkrat precej zabrisanih oblik, izluščiti ali rekonstruirati korita in krnice, kakršne so bile, ko so jih ledeniki zapustili. A kdaj so prenehali teči ledeniki po teh krnicah in dolinah? Težko vprašanje, in še težji odgovor. Nekatera novejša raziskovanja trdijo, da so ledeniki zapustili doline pred malo manj kakor deset tisoč leti. Kdaj so se zadnji stajali v naših proti severu obrnjenih krnicah, bi bilo treba še dognati. Danes leže tam gori le še velika snežišča, ki pa se do poznega poletja in začetka jeseni silno skrčijo. Človekov duh pa ne miruje, ugiba in išče.

Preden je nastopila zadnja ledena doba, ki je trajala gotovo mnogo desetletij, in ko so velikanske debele plasti apnenca naših Alp bile še izpostavljene vplivom tekoče vode, v velikih višavah morda tudi že zmrzali, so bile v osnovi že podane smeri sedanjih glavnih pa tudi mnogih stranskih dolin. A te oblike so bile zajedene v obliki črke »V« v velikanske neokorne gmote dvignjenih, nagubanih in nalomljenih plasti apnenca. Današnjih elegantnih, bizarnih oblik gora, verjetno tudi številnih današnjih strmih sten še ni bilo.

Tudi doline v Martuljku so že obstajale. Silna gmota kamenin je bila tu in tam preklana. Po prvotnih razpokah je voda odtekala ter se širila na vse strani, razjedajoč tudi svoje bregove na široko v nižje predele. Tudi rastlinstvo je segalo visoko v tedanje brezoblične gore, če smemo sploh reči »brezoblične« mi, ki nas je lepota naših gora tako razvadila.

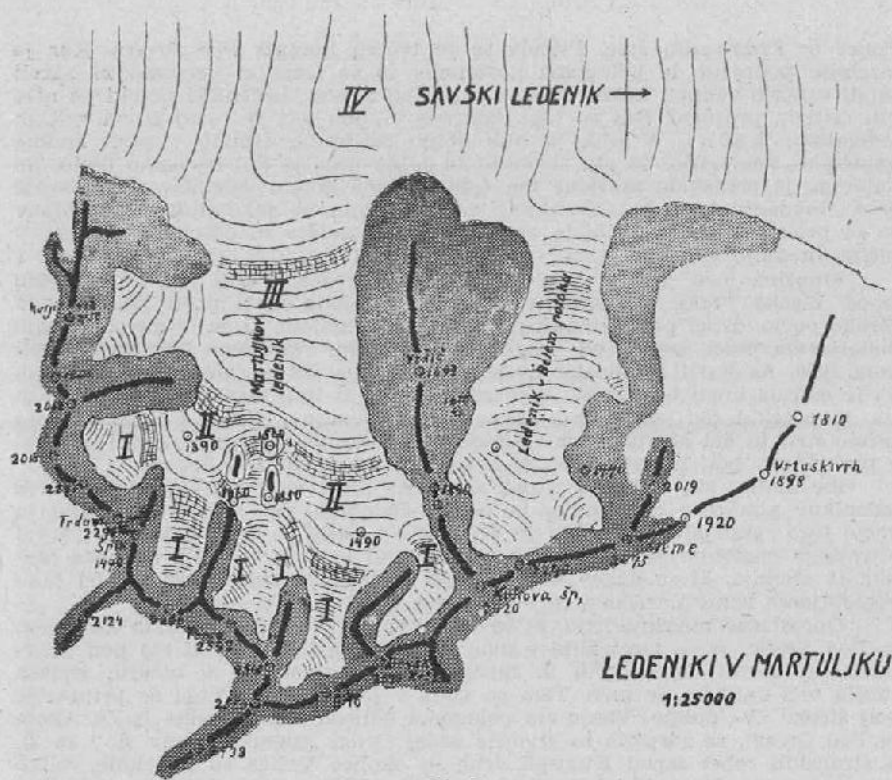
Sl. 1. Martuljkova skupina s svojimi značilnimi krnicami I., II. in III. stopnje

Ko pa se je povprečna letna temperatura znižala za 4 do 5 stopinj, pa se je ponižala tudi ločnica večnega snega za okoli 1200 metrov. Tudi gmoto, iz katere je naš Martuljek izklesan, je stalno pokrila globoka snežna odeja. Visoko po bregovih rastoče rastline so polagoma zamrle in se umaknile proti nižavam. Visoko ležeče »V« doline in soteske med skladi apnenca pa je napolnil sneg, ki se je kopičil in kopičil na desetine metrov na debelo. Pod pritiskom gornjih plasti se je spodnji sneg kmalu stisnil v sren in nato v zrnat ledeniški led. S strmin so vedno množine snega drsele v globeli, pritiskale na najspodnejše, najnižje ležeče, že v led spremenjene gmote. Plastični led se je začel premikati proti nižjim delom dolin, kjer so že izumrla drevesa in druge rastline, in je stalna snežna odeja pokrila tla namesto gozda in visokogorskih trat.

S plazovi pa so prigrmeli v zbirališča snega tudi odkruški skalovja vseh oblik in velikosti. Pa tudi sicer je zmrzal močnejše kakor kdaj prej delovala na skalovje, ki se je rušilo na snežišča in celo naravnost na ledenike, ki so se začeli daljšati. Grušč se je nabiral ob robu ledenikov kakor obrobna groblja, pronical v dno ledenika (talna groblja), se nahajal povsod med ledom (notranja groblja) in pod strašnim pritiskom ledenih mas nad seboj začel oblati tla in bregove na levi in desni.

Tako so polagoma prilezli naraščajoči jeziki manjših ledenikov izpod gmot današnjih, tedaj še ne oblikovanih gora Martuljkove skupine. (I na sl. 2). V današnjo dolino Belega potoka so se valili izpod Kukove špice, Slemena in Vršiča ter polagoma napolnili ozko dolino, ki je tedaj imela gotovo globoke tesni.

V sedanji Martuljek pa je pogledal prvi ledenik tam izza Široke peči, drugi iz še ozke kotanje med Dovškim križem, Grlom in vrhom 2550 m. Tudi gmota sedanje Ponce je morala biti že razklana, kajti na njeni severni strani

\$1. 2

sta se izoblikovala malone tik pod vrhom, eden na severovzhodu, drugi na severozahodu, dva majhna ledenika in pričela oborožena z ostrorobim gručem talne in obrobne groblje glodati v globino in na širino. Odekalta sta vsak na svojo stran. Prvi se je združeval z ledenikom, ki je tekel izpod Grla, drugi pa z onim, ki je nastopil pot iz špranje med sedanjim Špikom in Vrhom za stenami. Pa tudi tam pod sedanjimi Frdamanimi policami in Špikom je zijala razpoka in v njej se je stvaril ledenik, med temi in Rugovo špico pa zopet drug. Verjetno so bila zelo stroma snežišča in viseč ledenik tudi pod Kurjim vrhom.

A tek teh začetnih ledenikov ni bil miren. Padavine tistih časov so bile večje od današnjih. Snežne mase nad ledeniki so se hitro kopičile in se v nekaj desetletjih pod silnim pritiskom izpremenile v spodnjih plasteh v led. Izoblikovali so se visoki ledeniki na vseh vesinah. Z njih so grmeli številni plazovi na nekoliko niže ležeče ledenike in ti so se hitreje pomikali po svoji začetkoma še ozki poti proti niže ležečim delom. Na strminah so se njihovi jeziki kaj hitro razlomili v strahotne prelome — serake, ki so jih prepregale neštete globoke razpoke počez in podolgoma in izpreminjale ledeno gmoto v kaos fantastičnih ledenih stolpov, kvadrov vseh oblik in piramid. Miru ni bilo v tedanjih samotah, kjer se človek še ni pojavil in so se tudi živali z nastopanjem mraza umaknile v prijaznejše kraje. Grom ledenih plazov je polnil pokrajino, kajti tam izpod sedanjega Grla, izpod Široke peči in Ponce so se ledeniki lomili in v strašnih ledenih plazovih padali v tedaj že vsaj kot široko »V« oblikovano dolino sedanjega Za Akom. Prav tako se je godilo na drugi strani, kamor so grmeli v serake raztreskani ledeniki izpod Spika.

Ponce in Frdamanih špic. Pričela se je tvoriti kotanja Pod Srcem. Ker je mrzlejšje podnebje le polagoma nastopalo, so se ledeniki verjetno že začeli tajati v takih višinah kakor Za Akom in Pod Srcem. Ledeniški potoki pa niso bili čisti in prozorni. Bili so taki, kakršne vidimo teči še sedaj izpod velikih ledenikov: kalni. V njih je bilo polno ostrorobe drobne v prah zmlete kamenine, znamenje, da sta stranska in talna groblja kot ogromno dleto, na katerega je pritiskala milijone ton težka ledena gmota ledenika, začeli svoje delo. Nekdanje tesni in »V« oblike vrhnjih dolin in nekdanjih hudournikov so se pričele širiti v koritasto obliko. V prah zmlete so odtekale po Savi v nižine in dalje v morje.

Množina ledu je s stoletji in tisočletji naraščala. Oba ledenika, tekoča izpod Visoke Ponce sta sicer v glavnem odtekala eden proti kotanji pod Široko pečjo, drugi proti kotanji pod Špikom. A gmota, ki se je malone ravno nadaljevala proti severu od Visoke Ponce, danes razjedena pokrajina okoli kote 1890, na karti Planinske Zveze 1:75 000 pa Na Pečeh 2044 imenovani, pa je morala imeti tudi kako večjo razpoko. Kajti tudi tam se je zbiral led in tja je odtekal del obeh prej imenovanih ledenikov. Tako je ledeno dleto začelo tudi ta del Martuljkove skupine preoblikovati. Led je povečini odtekal v prelomih v bolj in bolj šireči se kotlini Za Akom in Pod Srcem.

Obe kotlini sta se začeli zaradi združene mase ledu k njima dotekajočih ledenikov polniti v dva velika in debela ledenika. Oba sta z večjo silo in večjo težo razširjala svoje dno in bregove na desni in levi. S tem je zaradi hitrejšega poglobljevanja teh dveh niže ležečih ledenikov rastla višinska razlika in stopnja, ki še danes loči najvišje krnice pod samimi vrhovi od tako poglobljenih krnic Za Akom in Pod Srcem.

Gorostasne množine ledu, ki so se nakopičile v velikih krnicah Za Akom in Pod Srcem so se torej zlile v dva nova velika ledenika, ki sta pod pritiskom od zgoraj dotekajočih in lastne plastične lastnosti v oteklih jezicah začela teči dalje in še niže. Tam so vode v predledeniški dobi že pripravile bolj široko »V« dolino. Vanjo sta polagoma udirala oba ledenika iz Za Akom in Pod Srcem, se združila in stvorila sedaj široki ledenik (III na sl. 1 in 2). S stranskih reber izpod Kurjega vrha in okolice Vršiča so pritekale velike množine srena ter veliki ledenik še množile. Dleto se je povečalo, teža pomnožila. Zato se je ledenik še bolj zajedal v skalno gmoto. Tako je ledeno dleto, sedaj že mogočen in širok oblič, začelo izklesavati veliko ugreznjeno korito, kjer se razprostirajo današnje Rajske poljane in planina Martuljek (III na sl. 2). Nastala pa je tudi stopnja, preko katere grmi gornji Martuljov slap in stopnja, ki izžema znoj iz čela, ko se vzpenjamo tja Za Akom ali tja Pod Srce.

Ko je pritekel v stoletjih otekli jezik že združenih ledenikov I v II in II v III tja do doline, kjer je tekla prvotna reka Sava, je našel dolino morda od mraza že dokaj opustošeno, a najbrž še vedno precej široko, ki je imela še »V« obliko. A istočasno so prodirali po Planici in Pišenci še mnogo večji ledeniki iz večjih zbirališč snega in ledu v okolici Jalovca, Prisojnika, Razorja in Skrlatice, niže spodaj pa tudi iz Vrat. Združeni so začeli polniti Savsko dolino z ledom ter tvoriti novega velikana. Napolnil je vso dolino in začel odtekati tja proti jugovzhodu, kjer se je že širila Ljubljanska kotlina in kjer imamo danes s prodrom napolnjeno Gorenjsko ravnino.

Tudi iz visokih predelov Karavank je dobival ta ledenik manjše dotoke. Postal je tako debel, da je v najnižji preseki Karavank, preko današnjega Korenskega sedla deloma odtekal v sedanjo Celovško kotlino. Tam je že našel mogočni Dravski ledenik. Na severozahodu za sedanjimi Ratečami pa se je združil z mogočnim ledenikom, ki je odtekal izpod Mangrta tja v Ziljsko dolino.

Savski ledenik (IV sl. 3) je z združenimi močmi zbral torej ves led iz severne strani Julijskih Alp. Bil je mogočnjak, ki je morda mestoma dosegel debelino nad tisoč metrov. S kakšno težo je torej pritiskal led na svoje dno? Če vzamemo le debelino okoli 500 m in težo ledu — upoštevajoč notranjo grobljo — eno tona na kubični meter, potem je pritiskal ledenik na vsak kvadratni meter s težo 500 ton. Toda pod ledenikom se je drsala tudi ostroroba spodnja groblja! Strahovit oblič! Ni čudno, da se je po dolini sedanje

Sl. 3. Razdejanje spodnjega roba krnice pod Kukovo špico

Save zajedal hitreje in globlje kakor manjši Martuljков ledenik v dolini III, ki je sam prispeval s svojo maso ledu in grobljami k mogočnosti Savskega ledenika. Tako je zaradi hitrejšega oblanja dna Savske doline nastala stopnja, preko katere se moramo danes povzpeti z dna doline na prvo teraso III.

Dognano je, da je na južni strani Alp v ledeni dobi nastopila prekinitev, v kateri se je podnebje začasno zopet ogrelo in ledeniki so se začasno zopet umaknili nazaj v višave. Gotovo je tajanje ogromnih množin ledu povzročilo velike izpremembe v dnu nekdanjih dolin. Izpod začasno se umikajočega ledu so se že pokazale nekdanje »V« doline, a že zelo razširjene in poglobljene. Dobile so že koritasto obliko. V njih so se nakopičile velike množine ostrorobega grušča v grobljah. Odtekajoča voda s tajajočih se ledenikov ga je odnašala in načela koritasto dno krnic. Začeli so nastajati novi žlebovi, preko nastalih stopenj pa so padali veliki slapovi, predhodniki sedanjih lepih slapov v Martuljku. Slapovi pa so gotovo padali tudi v višjih legah, saj zakrasovanje še ni toliko napredovalo, da bi voda tako hitro v apnencu poniknila kakor dandanes!

Ko je vmesna topla doba minila, je led zopet prilezel v doline in jih zopet napolnil. Poglobljanje in širjenje nastalih krnic se je nadaljevalo. Koliko časa je trajala ta doba, prav tako ne moremo natanko dognati kakor za njen prvi del.

Minila je. Ledeniki so prenehali prodirati v doline. Upadli so. Na koncu njihovih ledenikov so stale visoke čelne groblje, za katerimi so se nabirale vode v planinska jezera.

Dno dolin je bilo prava puščava, v katero se je led sesedel. Talni groblji se je pridružilo vse skalovje, ki je bilo v sredi ledenika ter na njegovem površju. A v to puščavo je prodiralo rastlinstvo in z njim živalstvo. Življenje je zopet zmagalo.

Ko je Savski ledenik izginil, se je pokazala visoka stopnja pod sedanjo široko teraso III v Martuljku. Silovito je drla voda z zgoraj se tajajočih ledenikov. Ker je nosila s seboj ostro kamenje, se je z njegovo pomočjo zajedla v talno skalovje in tako je nastajala sedanja soteska, v katero pada prvi Martuljkov slap.

Stajal se je končno tudi ledenik na terasi III in zapustil z grobljami nasuto, a krasno koritasto oblikovano široko dolino, v katero se je začel potok Martuljek zajedati, preden se je strmoglavil čez stopnjo kot slap v dolino. Obenem ko je izginil ta ledenik, se je pokazala druga stopnja, ki nas danes vodi strmo Za Akom in Pod Srce. Stopnjo je delila v sredini gmota, ki se še danes kot Na Pečeh vleče naravnost od Ponce proti severu. Oba ledenika sta iz kotanj II pošiljala vodo preko sten v globino. Eden od slapov je še danes — četudi globlje zajeden — ohranjen kot drugi, vrhnji Martuljkov slap. Stopnjo pod krnico Pod Srcem pa je erozija bolj razdejala kakor tisto pod Za Akom, in zakrasovanje pod Spikom je vzrok, da odteče danes vsa voda izpod snežišč kmalu v notranjost skladov ter pride v studencih v kotu terase III pod stopnjo na dan.

Ko sta se stajala tudi ledenika Za Akom in Pod Srcem, sta se pokazali prav tako lepo koritasto razširjeni krnici II. Medtem ko je rastlinstvo lahko zavzelo spodnjo koritasto dolino III, pa se še danes podnebje ni toliko ogrelo, da bi življenje zmagalo tudi v navedenih dveh krnicah, katerih notranja kota sta vsako pomlad pozorišče divjih plazov. —

Prišel pa je čas tudi za ledenike, ležeče visoko pod vrhovi. Ko so se stajali, so se pokazale krasno oblikovane krnice med vsemi sedaj ostro in elegantno izoblikovanimi vrhovi Martuljkove skupine. (I na sl. 2 in 3.) Krnice so bile lepo koritaste, stopnje strme in le od časa prve medledene tople dobe nekoliko načete. Po vsakem naliivu in vsako pomlad, ko so se unesli plazovi, je voda drla preko teh zelo visokih stopenj v divjih hudournikih, deloma v slapovih v spodnji krnici. Po prav hudih naliivih in ob nenadnem hitrem tajanju se v suhih strugah Za Akom in Pod Srcem še danes pokaže divji hudournik, valeč s seboj oster grušč in tudi večje skale. A voda Pod Srcem hitro usahne, ker je koritasto dno krnice gotovo močno zakraseno. Za Akom pa se vrže tudi visoka voda čez prag gornjega slapa v globino.

Najvišje krnice (I) so bile na koncu ledene dobe povečini zelo lepo koritasto oblikovane. Toda te visoke krnice leže med še višjimi vrhovi s stenami in bregovi, ki so zelo naklonjeni. Padavin je tudi danes tam več kakor v dolini. Voda izpira od zmrzali razdejane stene in plazovi prav tako z neugnano silo treskajo sneg in kršje v krnice. Okoli njih in nad njimi se temperaturne razlike največ gibljejo okoli ničle in erozija je tam zato posebno močna. Razdejanje sten se nadaljuje tudi danes, kar pričajo navpični žlebovi, razpoke, rušeče se stene in melišča, ki so deloma že pokrila nekdanje groblje v dnu visokih krnic. Najbolj načeti pa so spodnji robovi gornjih krnic. Poglej n. pr. samo globoko krnico v osrčju Spika! Voda je izjedla silno globok žleb v strmo in visoko stopnjo med njo in Pod Srcem. Robovi krnice so mestoma popolnoma izginili. Pozno v poletje in jeseni leže tam notri umazana strma snežišča, kakor v spomin na davno dobo ledenikov. In tako krnica za krnico. Najbliže in najlaže prideš k takemu razdejanju v krnici, ki leži pod Kotovo Spico, tam nad vzhodnim pobočjem Za Akom (sl. 3). V deloma še kar oster rob stopnje so se zarežali trije posebno globoki rdeči žlebovi in jo preklali kakor globoke rane ustnico. V deževju dere po njih voda in nadaljuje razdejanje.

Zemlja gore poraja, dviga, ponižuje; s svojimi neizčrpnimi sredstvi jih kleše, izpreminja in neprestano preoblikuje.

Ivo Sosič:

POMANJKANJE VODE NA KRASU*

Ves človeški rod trpi baje zaradi enega samega izvirnega greha, le Kraševci trpimo in se mučimo najbrž zaradi dveh: prvega sta zagrešila naš praoče in pramati, ko sta zagrizla v jabolko spoznanja, drugega pa naš kmet, ko je ukral Kristusu in Petru pršut iz torbe, ko sta prišla k nam na Kras v obiske in pri njem prenočevala.

Od takrat ni pri nas več vode, oz. na Krasu je vode še preveč, toda šele v jeseni, ko ni več toliko potrebna, medtem ko so poletja zelo suha in vroča. Najmanj dežja imamo torej poleti. In če že poleti dežuje, dežuje navadno v hudih in močnih plohah, ki zemlje skoro nič ne namočijo. Večkrat se neurja pretvorijo v točo, ki v nekaj minutah uniči ves trud našega kmeta. In še ena nadloga, ki nas tepe zlasti spomladi, ko rabijo rastline zelo mnogo vlage. Zgodi se namreč prav pogosto, da deževnemu vremenu sledi burja, ki v nekaj dneh zopet vse posuši, brstiče, liste in cvete pa »osmоди«. Več škode torej kot koristi. V nekraških deželah sledi bliskanju in grmenju skoro gotovo dež. Ne tako na Krasu! Na obzorju se kopičijo temni oblaki in se nam naglo približujejo. Bliski švigajo in gromi bobnijo, ko da se bo »nebo zrušilo«. Ko pridejo oblaki nad razbeljeni Kras, se razpršijo brez kapljice dežja, obišče nas kvečjemu takoj nato naša stara znanka, kraška burja. In zopet več škode kot koristi. Vroče skalovje namreč tako segreje ozračje, da se vodni hlapi ne morejo zgostiti v kapljice.

Letne množine padavin:	Trst 1088 mm	Ljubljana 1413 mm
	Divača 1235 mm	Celje 1108 mm

Celjska kotlina ima torej manj padavin kot naša planota (glej Divača!) in vendar ne poznajo tam takih suš kot pri nas. Zelo važno je torej, kako so padavine razdeljene po letnih časih.

Gospodarstvo vsake pokrajine je odvisno predvsem od treh činiteljev: od kakovosti zemljišča, podnebnih razmer in od človeka.

Namen tega članka pa niso gospodarska vprašanja, pisec teh vrstic hoče le pokazati, kako so si naši ljudje pomagali, da pridejo do vode, preden je bil speljan občinski vodovod v zgornjo okolico (do Opčin l. 1906). Opisal bom razmere v naši vasi, ki so bile na las podobne v vseh okoliških vaseh, povsod na Krasu in v vseh dečelah kraškega značaja. Vaško prebivalstvo v bližini Trsta se je bavilo predvsem z živinorejo. Kmalu po polnoči so oživele vse ceste, ki drže v Trst: pridne mlekarice so hitele v mesto s polnimi »vrčiči« mleka, s »plenirjici« (pletena košara) na glavi oz. na svitku. Iz okolice in bližnjih vasi so nosile mleko v plenirjih, iz oddaljenih kraških vasi pa so mleko vozile v posebnih vozičkih. Človek bi danes ne verjel, kako so bile naše mlekarice vztrajne in odporne. Zadržati jih ni mogla niti najhujša zima in burja, niti največji snežni zameti. Največja ovira zanje je bila poledenela, gladka strma pot, ki so jo premagale tako, da so si stopala zamotale v krpe. Vendar si v dneh poledice često srečal mlekarico z razbitim nosom in kolenom, ki se je žalostna vračala domov. Zalosti pa niso povzročile bolečine, temveč razlito mleko. Stari ljudje vedo povedati, da so marsikatero mlado mlekarico napali hipi med potjo in da so otroka v plenirju prinesli domov. Take so bile naše mlekarice nekdaj. Redke so bile tedaj hiše brez blága. V mesecih poletnih suš je bila največja skrb — voda. Voda za ljudi, za zalivanje vrtov, predvsem pa voda za živino. Ker nimamo izvirkov, studencev, potokov in rek, pride v poštev le deževnica. Ob deževnem vremenu se je voda s streh zbirala v žlebi in po ceveh odtekala v vodnjake ali »štirne«. Zlebi in cevi so bile iz pločevine, žlebi tu in tam tudi leseni. Strehe skoraj vseh hiš so bile preskrbljene z žlebi, toda le redke hiše so imlele svoj lasten vodnjak.

Kjer niso imeli vodnjaka, so lovili deževnico v lonce, škefe, »uorne« in čebre. Naši predniki so zidali hiše najrajši tesno v polkrogu ali krogu tako, da

* Članek je bil namenjen za tržaško številko PV v l. 1954.

so imele skupno dvorišče ali bjerjač. Družine istega bjerjača so se dogovorile in sporazumno izkopale skupen vodnjak, v katerega se je stekala voda s streh vseh hiš bjerjača. Razen zasebnih in skupnih vodnjakov smo imeli v naši vasi še tri vaške, iz katerih je smel vsakdo zajemati vodo. Vsi trije so bili zgrajeni ob cesti, ki pelje na Prosek: prvi takoj na vogalu, kjer se cepi Proseška cesta od Dunajske, drugi ob isti cesti na levo pred cerkvijo in tretji na isti strani pri cerkvi. Tretjega smo imenovali tudi za »farovškega«, ker se je vanj stekala tudi voda s cerkvene strehe in farovža. Vaške vodnjake so zgradili vsi vaščani »na roboti«, gradivo pa je preskrbela najbrž občina. Zato je prišlo večkrat do prepiranja. Redka so bila poletja, ko niso vsi vodnjaki ostali prazni in suhi. Ob takih sušah so jih polnili z vodo iz občinskega javnega vodovoda, ki so jo pripeljali iz Trsta. Delili so jo občinski nameščenci ob določenem času in v odmerjenih količinah. Ti so jo delili tudi sicer ob velikih sušah. To pa Open-cem ni bilo prav, trdili so, da so vodnjaki vaški in ne občinski, ker so jih sami zgradili na openskih tleh.

Beseda je dala besedo, prišlo je do prepira in včasih je morala celo »oblast« poseči vmes. Če pomislimo, da smo se takrat kregali z magistratom tudi zaradi »jusa« za gmajno, bomo te prepire prav lahko razumeli. Openci dobro vemo, kaj je »jus« in kdo so »juserji« — upravičeni posestniki — magi-strat pa tega še ne ve in kaže, da je na to popolnoma pozabil.

L. 1902 so zgradili cestno železnico, ki nas je tesno povezala s Trstom. Tramvajska družba si je nabavila poseben tovorni voz, ki je poleti prevažal tudi pitno vodo. Iz vodnega hranilnika tega voza so jo spuščali po dolgi gumijasti cevi s postaje v prvi vaški vodnjak. Večkrat so delili vodo kar iz cevi, in sicer vedno le pri istem vodnjaku. Po ure in ure so žene posedale na svojih škafih in čakale na delitev vode. Tudi ob teh priložnostih je prišlo večkrat do prepiranja in celo do ravsanja in kavsanja. Marsikatera je odšla domov z razpraskanim obrazom, z dogami škafa v naročju in seveda — brez vode. V »hiši« t. j. v kuhinji je bilo posebno mesto za škafo z vodo, navadno takoj pri vhodu nasproti ognjišču.

Iz zasebnih in skupnih vodnjakov smo zajemali vodo s »štenjaki« (vedro iz pločevine) na roko ali na škripec, iz vaških pa s črpalkami. Štenjak, ki je padel v vodnjak, smo lovili z »mačkom« (železna priprava s tremi kavliji, podobnimi mačjimi krempljem).

Po današnjih pojmih je bila voda iz teh vodnjakov vse prej kot higien-ska. S streh je voda odnašala v vodnjak ves prah, mah, lišaj, suho listje in iztrebke ptic, zlasti vrabcev. Tudi mrtvo trupelce teh poslednjih je prav često po njih plavalo. Poleti pa si v tej vodi videl tudi brez mikroskopa ličinke raznovrstnih žuželk. In vendar smo bili presrečni, da smo jo le imeli.

Južna železnica je imela svoj vodovod. Voda se je iztekala iz izvirkov v bližini Gornjih Ležec v veliki zbiralnik. Od tod je bil položen ob progi vodovod, ki je oskrboval vse postaje in čuvajnice proti Trstu. Se danes je pri Briščikih ob progi ogromen hranilnik tega vodovoda. Toda tudi ta je ostal čez poletje brez vode in hranilnik so polnili z vodo, ki so jo pripeljali z vlaki.

Važni viri za vodo so bili kali. Tudi v kalih se je v glavnem zbirala deževnica, ki se je v te stekala s cest in klancev po občestnih jarkih. Kal so vaščani tudi sami izkopali na najprimernejših mestih, kjer so bila tla ilov-nata. Podlaga klancev, posebno pa cest je bila tudi takrat za vodo nepro-pustna in ljudje so to izrabili, kakor so izrabili nepropustnost strešnikov ali škrl. Navadno so bili kali okrogle vdolbine, na sredi največ dva metra globoke. Njih voda je bila vedno motna in kalna, zlasti poleti.

V naši vasi so bili štirje: Kal na prostoru pred današnjim poslopjem osnovne šole, kal Brdina, okrog sto metrov desno od cerkve, Novi kal na Sežanski cesti, približno sto metrov pred cesto, ki se cepi na Poklón oz. Repentabor in kal pri topolih desno ob cesti na Prosek, že zunaj vasi, kjer se danes začneja obzidje vojašnic — vogal ob cesti, ki je vasi najbližje.

Brdina je bila med njimi največja, s premerom približno 25 m, od strani ceste lepo obzidana z visokim in širokim zidom, na katerem so v poletnih večerih posedali fantje in dekleta. Najbrž je bilo prej na tem mestu brdec, ker še danes pravimo: grem na Brdino, stanujem na Brdini.

Kar je bila Brdina za Dúlence, vaščane Dúlenje vasi, je bil Kal za Gúrence. Tudi ta je bil lepo obzidan, toda od vseh strani in je imel dva široka vhoda. Njegov premer je bil približno 20 m.

Gúrenci so se posluževali tudi Novega kala, ki je bil v najboljšem stanju. Zgrajen je bil v obliki pravokotnika, približno 20 m dolg in 15 m širok. Njegovo visoko obzidje je vodo popolnoma zapiralo, le na eni strani so bila majhna železna vrata. Zgrajen je bil v višini ceste, obzidje pa je bilo višje, a dno mnogo nižje. Na daljši strani, ki je bila obrnjena proti cesti, je bilo postavljeno kamnito korito, krajše od samega kala in pokrito s streho. H koritu se je prišlo z glavne ceste z obeh strani po strmi poti. V korito so po potrebi spuščali vodo iz kala. Kolikor se jaz spominjam, je opravljal te dolžnosti nek starejši človek iz Gropáde, ki smo ga zato nazivali Gropájč. On je skrbel tudi za vaške vodnjake in delil ob suši vodo. Bil je občinski nameščeneec.

Najmanjši kal je bil pri topolih. Imel je v premeru približno 10 m. Tudi ta je bil od strani ceste lepo obzidan.

Razen teh večjih kalov je bilo še mnogo manjših, ki so nastali na vodo-držnih ilovnatih tleh. Tudi v te se je stekala deževnica iz najbližje okolice. Z vodo so se napolnili le ob močnem deževju, poleti pa so bili povečjem suhi. Imenovali smo jih luže ali lužcē.

Kali so služili predvsem za napajanje živine. Na napoj smo gonili pozimi dvakrat, poleti pa najmanj trikrat dnevno. Poleti seveda mimogrede, ko smo zjutraj in popoldne gnali živino na pašo ozir. domov. Večkrat blágo¹ ni hotelo piti, morda še ni bilo žejno ali pa je bila voda preveč blatna, zato smo mu pri tem žvižgali, da bi ga pripravili do pitja. In zares, čim lepše je kdo žvižgal, tem prej in tem več je blágo pilo.

Kolikokrat sem si kot otrok želel, da zrastem samo zato, da bom lepo žvižgal.

Mnogi so gonili na napoj tudi v Banovski kal, ki je ob cesti z Banov v Frnéče za gajem borovcev. V tem se je voda dlje zadrževala kakor v naših. Ta kal obstoji še danes, medtem ko o naših ni niti sledu več, ker so jih že davno zasuli.

Na kalih so naše žene tudi prale, zlasti oblačila iz močnega in trpežnega blaga, predvsem iz plavine. Vsaka je imela svoj perilnik, kamnito ploščo, na kateri je prala in po perilu s právenco močno udarjala, da se je to ploskanje daleč razlegalo. Pri pranju so klečale na primernih kamnih, ki so jih postavile pred perilnik.

Za otroke so bili kali seveda poleti tudi kopališča ozir. »blatišča«, pozimi pa za vso mladino drsališča.

Tretji viri vode so bili pri nas Mřédol, Přédol in Ovčák. Ti so precej velike kraške doline, katerih dno pokriva rodovitna prst, ki je precej nepropustna. Mřédol je levo od repentaborske ceste, kmalu ko se ta cepi od sežanske. Danes je ta dolina zapuščena in brez vode, prej pa je bila lepo obdelana. Se danes so vidni pašni, kjer je rasla domača trta. Ko je trta ušica (phyloxera vestatrix) okrog leta 1900 uničila domačo trto, vinogradov niso več obnovili.

O Přédolu smo že prej govorili. Ta je imel največ vode, — to je bilo že pravo kraško jezero, malo kraško polje. Sploh je Přédol najlepša naša dolina. Danes je v njem le malo vode.

Ovčák² leži za postajo Južne železnice. Do njega prideš najlepše po cesti, ki drži v Repen. Ko prideš čez progo pri električnih napravah, boš na desni strani kmalu opazil sledove kolovozne poti, ki drži čez gmajno v Ovčák. Ta je bil podoben velikemu valjastemu vodnjaku, ker so ga popolnoma obzidali do samega dna. Do gladine vode pridemo po stopničkah.

Tudi dóli in Ovčák so služili za napajanje živine, vendar je bila voda v njih, zlasti v Ovčáku in Přédolu mnogo bolj čista kot v kalih. Celo poleti, ko kalne vode ni mogla živina piti, je bila voda v Přédolu, zlasti pa v Ovčáku razmeroma zelo čista. Vážno je tudi, da se je voda v njem najdalje zadrževala.

¹ blágo = živina.

² Domačini izgovarjajo Uočák, pač iz vouca, narečna oblika za ovco.

V dole se namreč ni stekala deževnica s cest in klancev, temveč se je na njihovem dnu zbirala voda, ki je v bližini izginila v zemljo in se po strmem pobočju izcejala na dno doline. Nič čudnega torej, če so naši predniki posvetili Ovčaku posebno pažnjo, ga obzidali in do njega izgradili tudi kolovozno pot. Ko so se posušili že vsi kali, ko nikjer nisi več mogel dobiti vode za živino, smo jo v sodih vozili iz Ovčaka. Voda, ki smo jo dobili iz vaških vodnjakov, je bila le za ljudi. V Ovčak so prihajali po vodo tudi Repenci, seveda po potrebi. Danes vidimo le žalostne ostanke nekdanjega Ovčaka. Voda si je najbrž našla nove žile, po katerih se odteka v globlje plasti.

Opomniti je še, da je bil Pčedol priljubljeno drsališče v zimskem času in še danes ga Tržačani radi obiskujejo.

Po imenih sodeč so se naši predniki bavili predvsem z ovčjerejo. Tudi beseda »bjerjač« (menda od briti, striči) to dokazuje. Sicer mi je moja stara mati večkrat pripovedovala, da so v prejšnjih časih imeli več drobnice kakor goveje živine.

Kljub vsem tem virom smo morali poleti z vodo zelo varčevati. Izrabili smo vsako količino, tudi tisto, ki je ostajala od umivanja in pranja. S to smo zalivali v vrtu, če je že ni mogla piti živina.

Zelo dobro se spominjam strašne suše, ko sem bil še v »krilcu«. (Takrat so namreč vse otroke, tudi moškega spola, oblačili v krilce. Šele, ko smo imeli približno pet let, so nas »fantke« oblekli v hlačke iz močne plavine.) Sonce je pripekalo in vse požgalo. Vsi vodnjaki, kali, doli, mlake so presahnil. Živina je v hlevu žalostno mukala in prosila, vode pa nikjer. Pitna voda, ki smo jo dobili iz vaškega vodnjaka oz. iz Trsta, je zadostovala komaj za ljudi. Spominjam se, da sta oče in starejši brat — tisti, ki je služil vojake v Gradcu — zvečer naložila dva soda na voz, vpregla vola in odšla. Drugo jutro sta bila oba soda polna v skednju. Očeta pa nisem videl nekaj dni. Mnogo let pozneje sem zvedel, da sta »krala« vodo na najbližji občinski pipi javnega vodovoda na Škorkli. Stvar je, ne vem kako, prišla na dan in oče je moral menda odsedeti 48 ur. Če bi tisti, ki ga je obsodil, slišal žalostno mukanje blága, oče prav gotovo ne bi sedel.

Zmogljivost javnega vodovoda se je namreč vsako poletje močno zmanjšala in vodo so delili le v zelo omejenih količinah. Takrat smo torej tudi vodo »krali« in nihče ni niti mislil, da je to pregrešno dejanje.

Po tolikih procesijah in prošnjah, po tolikih čisto osebnih znamenjih na starejših — trganju in zbadanju po udih, povečani občutljivosti, sitnosti, kar smo otroci večkrat na svoji koži občutili — so se končno javila tudi popolnoma zanesljiva znamenja, da se bliža dež. Sonce je sijalo rdečkasto, morje je bilo »založeno« in slišali smo zvonjenje cerkvenih zvonov iz Trsta in Kontovela, in ne onih s Tabra.

Šele ko so se izpolnili vsi ti pogoji, se nas je nebo usmili in nam poslalo blagodejni dež. Iz oblakov se je med bliskanjem in grmenjem vtila ploha, ki je ožgano zemljo vsaj za silo napojila, očistila in osvežila zrak. Na Krasu je bilo takrat vse trdo, trmasto in uporno: ljudje, živali, rastline in kamenje. Ljudje so skrbno skrivali svoja čustva nekje globoko v svoji podzavesti, kakor se voda skriva v podzemlju. Zato tudi tarnali niso mnogo. Vse kar je pristno kraškega, si je že v nekaj dnevih opomoglo. Ljudje so se tolažili: če nam je suša pobrala seno, žito in krompir, obrodila pa bo trta, imeli bomo ajde in otave in paša bo dobra do pozne jeseni. Pastirji so bili zadovoljni, ker so blago »popustili«, da se je paslo lahko tudi na »leskem« t. j. po vseh ogradah brez ozira čigava so last. Popuščanje je bilo v navadi šele v poznem poletju in v jeseni in na tistih livadah, kjer ni bilo otave. V dobi popuščanja torej ni bilo treba mnogo paziti na živino in smo lahko brez skrbi svinjko bili, ki nam je bila najljubša igra.

Spominjam se tudi najhujše toče, ki sem jo kdaj v svojem življenju doživel, ker smo ravno tisto leto prepaštali v Bregu mnoge pašnike in jih posadili z mladimi trtami. Bilo je samo nekaj let kasneje po tisti nesreči, ki je zadela očeta zaradi vode. Soparen dan, da smo vsi sapo lovili. Sonce nenavadno rdečkasto in krmežljivo, ozračje pa megleno in motno. Visoko pod nebom, črede majhnih belih oblakov, ovčic, ki so stali kot pribiti. Ljudje

so nemo gledali in majali z glavami. Vse je to težko ozračje nekam čudno pritiskalo. Starejši niso šli tistega dne niti počivat, ker se v zaprtih prostorih ni dalo zdržati. Celo otroci smo bili nekam preveč mirni in tihi, kakor da bi nekaj nenavadnega pričakovali.

Na zahodu se je nebo stemnilo, temni oblaki so se dvigali, ko da bi iz morja naglo rasli. Tudi nad glavo so se zbirali sivi oblaki, ki so majhne in bele ovčice popolnoma zakrili. Črni oblaki so se grozeče bližali, pred njimi pa so se podili z vso naglico manjši, sivi in krpasti, kakor predstraže pred glavnino vojske. Jadrali so proti vzhodu in tudi odločali, kod, kam in kje. Na zemlji pa je bilo še vse tiho in mirno. Vse živo se je nekam poskrilo. Nenadno je zašušljalo listje, završalo v vrhovih in v hipu silni sunki neurja. Vse ozračje je čudno in pretresljivo šumelo, debele, ledeno mrzle kaplje so udarjale.

»Jo slišite? To je ona. Vrzite na bjerjač vse trnoge stole narobe,« je otrokom zakričala nona. Tuči narobe ležeči stoli niso pomagali. Kot v ogromnem kotlu se je vse zmešalo, vse je vrelo, kipelo, udarjalo in potresalo. Silni sunki viharja, strašno grmenje, bliski, pretresljivo šumenje vsega ozračja in zlohotni udarci suhe toče po oknih in strešnikih, vse se je zilo v divjo harmonijo in se v strahovitem vrtinčastem plesu zrušilo na ubogo kraško zemljo. V nekaj minutah je bilo vse končano. Huda ura je minula. Toče je bilo ponekod otrokom do kolen. Otroci smo razbijali debela zrna in iskali v njih vilinih las. In v vsakem zrnu smo jih tudi našli — majhne ledene kristalčke ovčic, okoli katerih je voda zmrznila pri prehodu skozi nižje in goste oblake. Kmalu je bilo ozračje vedro, prozorno in lahko, sonce pa je ko pomlajeno z bistrim in čistim očesom gledalo na našo zemljo. Zdelo se nam je, kot da uživa v naši nesreči. Ves trud in vsi upi kmetov so bili v nekaj minutah uničeni. Toda o tem, čudno, se je najmanj govorilo. Seno se je dobro obneslo, tudi nekaj žita smo pridelali, bo nekaj repe, zelja, bo dobra paša...

Nič čudnega, če je vprašanje vode tudi v politiki igralo važno vlogo. Omenili smo že, da se je zmogljivost občinskega, javnega vodovoda vsako poletje, zlasti ob velikih sušah občutljivo zmanjšala. Vse stranke so se oprijele tega vprašanja in zlasti pred občinskimi in državnoborskimi volitvami slovesno obljubljali, seveda, če bodo izvoljeni njihovi kandidati — da bodo takoj temeljito rešili to pereče vprašanje. V svojih časopisih so že vrtali predor od Svetega Ivana do ponikalnice v Trebenski jami, drugi so istočasno že črpali vodo iz Timava.

Leta 1906 so podaljšali vodovod do Opčin in v naslednjih letih tudi v druge vasi Zgornje okolice. S tem je bilo rešeno vprašanje preskrbovanja s pitno vodo. Vprašanje vode za govejo živino smo Openci rešili zelo preprosto: blago smo prodali in s tem rešili tudi vprašanje sena. Izjemam čast.

Da bo slika popolnejša, naj omenim tudi, da so avstrijske vojaške oblasti med prvo svetovno vojno zgradile nov vodovod. Vodo so črpali iz izvirov pod Nanosom. Glavni in prvi zbiralnik je bil v Rebrnici med St. Vidom in Razdrtim. Kot vsako tako vojaško delo nosi tudi to pečat površnosti in začasnosti.

Poleti 1913. leta sem se peljal od postaje v Franzensfeste proti brennerskemu prelazu. V istem železniškem vozu je bilo nekaj mož, po vsem sodeč tirolski kmetje in med njimi mladenič, najbrže vseučiliški dijak, zemljepisec, ki se je ravnokar vračal iz potovanja po — Krasu.

Posluhnil sem, da slišim nepristrano sodbo o naših krajih in ljudeh. Mladenič je pripovedoval svojim rojakom mnogo o Trstu, o morju, o Krasu in Kraševcih. Mesto samo jih ni posebno mikalo, zelo pa jih je zanimalo morje in parniki, največ zanimanja pa so pokazali za Kras in njegove posebnosti. Iz listnice je namreč dijak potegnil tudi fotografske posnetke in jih razkazoval. Ponudil jih je tudi meni, da si jih ogledam. Može so se vsemu čudili, a najbolj kraški vasi s tipičnim vaškim vodnjakom. Študent je hvalil vztrajnost in pridnost naših kmetov in posebno poudaril, da vkljub trdemu delu in težkemu življenju, navzlic pomanjkanju rodovitne zemlje in vode, Kraševci ne zapuščajo radi svoje rodne grude in da se zlasti ne selijo v Ameriko.

Res je tako. Zato s ponosom in z globokim razumevanjem prepevam tisto: Mi smo mi, mi smo mi,

mi smo s Krasa doma...

Tone Wraber:

PLANINEC - BOTANIK NA STOLU

(Spis je bil v natečaju PV in SPK LRS nagrajen z nagrado 6000 din. V prihodnjih številkah bomo objavili še druge nagrajene spise in šolske naloge.)

Taborniki Triglavske družine smo se odločili, da se povzpnejo na rojstno goro slovenskega planinstva — na Stol. Vodil naj bi nas zopet naš neutrudni profesor Kunaver, ki nas je popeljal že na toliko lepih izletov. Sklenili smo, da gremo v začetku oktobra. Zapadel pa je sneg in z izletom ni bilo nič. Potem smo hodili na druge izlete: 29. november smo praznovali na Vel. Draškem vrhu, Novoletno jelko v Vratih, aprila smo se borili z burjo na Vremščici, medtem pa se je vedno bolj približeval konec šolskega leta in z njim izlet na Stol.

11. junija popoldne smo se že vozili proti Gorenjski. V vlaku je vladalo veselo razpoloženje, saj smo bili prosti šolskih skrbi, pozabljeni so bili vsi »cvetki« in druge šolske tegobe, poleg tega pa se nam je obetal še lep doživljaj.

S postaje v Zirovnici smo jo lahkih korakov ubrali po gladki cesti do mostu čez Završnico, nato pa smo se začeli počasi vzpenjati. Ker naš cilj — Valvasorjev dom — ni bil daleč, se nam ni mudilo. Tako smo prišli tudi naravoslovci na svoj račun. Naš zoolog Matjaž je stikal za žuželkami, posebno kakšne stenice se je razveselil. Jaz pa sem se zanimal bolj za rastline. Iz grmovja ob poti je vzdigoval svoje oranžnorumene koške primožek (*Buphthalmum salicifolium*), ki ga ljudje radi zamenjujejo z arniko. Gozdne travnike je krasila rastlina z nazaj ukrivljenimi modrimi cvetovi — repuš ali krempeljci (*Phyteuma orbiculare*).

Čim više smo se vzpenjali, tem več predalpskih rastlin sem srečaval. V grušču se je ukoreninila belocvetna križnica kernerica (*Kernera saxatilis*). Pogosto sem videval tudi vijolični planinski šetraj (*Calamintha alpina*) in mično modroglavo mračico s srčastimi lističi (*Globularia cordifolia*). Seveda tudi velesa (*Dryas octopetala*) ni manjkala. Velesa in mračica spadata med pionirske rastline vegetacije na gruščnatih tleh. Počasi, toda vztrajno zaraščata melišča ter tako pridobivata tla za druge občutljivejše rastline. S svojimi usnatimi listi se dobro branita pred sončno pripeko, ki ju hoče izsušiti. Kmalu za njima se naseli resa (*Erica carnea*), med katero sem opazil tropernato špajko (*Valeriana tripteris*), ki cveti rdeče. Njena sorodnica skalna špajka (*Valeriana saxatilis*) pa si je izbrala za prebivališče skalne razpoke in cveti belo. Vlažnejši grušč ljubi zanimiva alpska mastnica (*Pinguicula alpina*). Ker je grušč roven s hranilnimi snovmi, si jih mastnica preskrbi s tem, da lovi manjše žuželke. Njeni listi so polni rumenkastih žlez, ki izločajo prebavne sokove. Kadar sede kaka mušica na list, se ta zvije in sokovi jo prebavijo. Nato se list zopet razvije in od žuželke ostane samo še neprebavljeni hitinasti oklep. Od kukavic sem opazil dve gniloživki. Prva je precej pogosta, na gozdnih travnikih rastoča gnezdo-vica (*Neottia Nidus-avis*). Svoje ime ima po koreninskih vlaknih, ki so na gosto prepletene kot ptičje gnezdo. Druga pa je redkejši koralasti koren (*Corallorhiza trifida*), ki raste po senčnatih iglastih gozdovih in ima koralasto razvejeno koreniko. Obe sta brez listnatega zelenila, ker se hranita z razpadajočimi organskimi snovmi.

Tako je med prijetnim botaniziranjem minil čas in pozno je že bilo, ko smo stopili iz gozda. Zagledali smo ponosno stavbo — obnovljeni Valvasorjev dom. Da bi le bila čimprej dovoljena pot na Stol, da bo prišel dom do svoje veljave! Ni nas dolgo strpelo pod streho, kmalu smo odšli na razgledovanje. Pred domom je lep razgled po Gorenjski ravnini. Daleč zadaj se dviga bohinjsko gorovje s Črno prstjo, ki se nadaljuje v temni Jelovici, ta pa prehaja v Loško hribovje in Polhograjske dolomite. Še šmarnogorska grmada kuka iznad breznških peči. Če se potruđiš do graničarske karavle nad domom, zagledaš tudi Blejsko jezero. Naše razgledovanje pa je pretrgal mrak in morali smo se vrniti v dom. Tu smo botaniki spravili nabrane rastline v herbarije, nato pa smo se počasi odpravili v spalnice z željo, da bi bilo naslednji dan lepo vreme. Nebo se je namreč močno pooblačilo.

Ko smo se zjutraj zbudili, je bilo sicer še oblačno, toda vedeli smo, da dežja ne bo, kajti pihal je močan veter in oblaki so se vedno bolj trgali. Odpravili smo se po nelisani poti. Moj herbarij se je kmalu začel polniti. V grušću ob vznožju melišča »Sveča« je cvetela rdeča gorska špajka (*Valeriana montana*). Kjer je bil grušč drobnejši, ji je delal družbo dlakasti oklep (*Androsace villosa*). Ko bele zvezdice so posejani njegovi cvetovi na tesno zgoščeni blazinici. Po grmovju se je razpletal planinski srobot (*Clematis alpina*), ki nosi na dolgih pecljih krasne zvonaste cvetove. Zunanji čašni listi so temnomodri in pokrivajo bele medovnike. S tako opozorljivim barvnim nasprotjem uspešno privabljajo k sebi žuželke opraševalke. Po tratih so se razkazovale dišeče bezgove kukavice (*Orchis sambucina*), ki imajo to posebnost, da cveto v dveh barvah: v rumeni in rdeči.

Čim više smo se dvigali, tem bolj se je jasnilo. Tudi razgled je postajal vse obsežnejši. Pred nami se je dvigal mogočni zid Julijcev, vendar so bili glavni vrhovi zaviti v oblake. Pozno spomladi so bili še globoko zasneženi. Našo pozornost pa so kmalu pritegnile skalne stene pred nami, ki so bile vse rumene. Ko smo prišli bliže, smo našli morje cvetočih avrikljev. Tudi do štirideset opojno dišečih cvetov so imeli posamezni klobuki. Kot smo mogli videti z daljnogledom, so bile oddaljene pečine pokrite z njimi. Dobro so se opomogli pod varstvom graničarjev. Tudi planinske trate so pokazale vse bogastvo, kar ga premorejo spomladi. Opazil sem sorodnico srčastolistne mračice — golostebelno mračico (*Globularia nudicaulis*). Od prve se razlikuje po večjih cvetih in bolj usnjatih listih. Seveda ni manjkal tudi volecvetni svišč (*Gentiana Clusii*), ki te s svojimi temnomodrimi cvetovi vedno znova preseneti. Često sem dobil ob stezi tudi krasni rdeči Wulfenov jeglič (*Primula Wulfeniana*), ki je posebnost naših Alp. Belocvetne alpske vetrnice (*Pulsatilla alpina* ssp. *myrrhidifolia*) pa sem našel največkrat ob robu rušja v družbi z ljubko dvo cvetno vijolico, ki ima nežne rumene cvetove. Pa še eno vijolico smo našli — Zoisovo vijolico (*Viola Zoysii*), ki je posebnost naših Karavank. Listi so majhni, združeni v pritalno rožico, nad katero se dvigajo precej veliki nasičeno rumeni cveti. Zanimiva je zgodba njenega odkritja. Prvi jo je našel Karel Zois 1. 1785 na Stolu. Pozneje pa je kljub vnetemu iskanju niso mogli več najti, ker so mislili, da cveti v juliju in avgustu. Skoraj popolnoma so že pozabili nanjo, ko jo je v juniju l. 1857 zopet našel na Stolu muzejski kustos Karel Dežman. Njena prva domovina so Dinarske planine in gore ob albanski meji. Pri nas cveti vedno rumeno, medtem ko je drugod modra.

Visoko smo že prišli, ko so nas zvabile mehke trate k počitku. Za zabavo je poskrbelo strmo snežišče v bližini. Krepko smo orali po snegu in pošteno si moral paziti, da nisi prišel v neprosto voljen dotik s skalami na koncu snežišča. Tudi ob kopnečem snegu sem opazil nekatere cvetice. Še skozi snežno odejo je pokukal nežni alpski zvonček (*Soldanella alpina*, minima) z drobno narezanimi vijoličastimi cvetovi. V bližini se je razcvetela brezstebelna lepnica (*Silene acaulis*). Kot rubini žare njeni cvetovi na temnozeleni blazinici.

Kmalu pa smo nadaljevali s potjo, kajti želeli smo čimprej priti na vrh. Prišli smo do jarka, ki se vleče od sedla med Velikim in Malim Stolom navzdol. Nazaj grede se nam je obetala prijetna vožnja, ker je bil še poln

snega. Od tu je lep razgled na zakajene Jesenice in na Gornjo savsko dolino. Dolgo pa se nismo razgledovali, kajti s sedla je pihal močan veter. Ko smo ga dosegli, smo skoraj stekli po gruščnati stezi na vrh. 12. junija sem prvič stopil na najvišji vrh Karavank. Navdal me je zmagoslavni občutek, ki ga občutim, kadar koli stopim na kak vrh, pa čeprav je to le šmarnogorska Grmada. Morda je to veselje nad lasino zmago, ko gledaš z vrha na prehojeno pot, prav gotovo pa te tudi očara razgled, ki se ti odpre. Tokrat sicer nismo imeli kaj prida razgleda, ker so nas največkrat obdajale goste megle, ki so se le včasih pretrgale. To se je zgodilo večinoma na severni strani. Tedaj smo zagledali tik pod seboj Mačensko planino s planinsko kočo. Nad njo se vzdiguje strmi Kozjak, nato pa se svet počasi znižuje do Drave, ki se vije kot srebrni trak po ravnini. V soncu sta se kopala Vrbsko jezero in Celovec. Na jugu je kot na dlani ležal biser naše Gorenjske — Blejsko jezero.

Od rastlin je cvetel le Burserjev kreč (Saxifraga Burseriana). Njegovi koničasti listi so združeni v goste blazinice, ki se stiskajo v skalne razpoke vrha. Cvetovi so precej veliki in bele barve.

Tako smo skoraj dve uri sedeli na vrhu. In še smo se težko ločili od njega, ko je prišel čas odhoda. Napisali smo svoja imena na listek in ga vtaknili v konservno škatlico. Še fotografirali smo se in odšli smo. Mahnili smo jo kar počez čez grušč na sedlo in po melišču navzdol. Ustavili so nas šele graničarji malo nad Žirovniško planino in se pozanimali za dovoljenje, da smemo na vrh. Pa tudi če ga ne bi imeli, saj smo na vrhu že bili. Na Žirovniški planini smo se ustavili k daljšemu počitku. Kuhali smo čaj in se pretegovali na toplem soncu. Nato pa je zopet hitro šlo skoraj do Žirovnice. Tukaj se nismo mogli premagati, da ne bi še malo posedeli na prijaznem travniku. Pogovarjali smo se o izletu in delali načrte za prihodnjic. Potem pa smo udobno prišli na vlak, ki nas je odpeljal v enolično vsakdanjost.

Mitja Šarabon:

MEDIM SE

(1945)

Potok žarkom prste je opral,
Truden čmrlj mi v naročje seda.
Smeje pred menoj se živa čreda
rož in čričkov in pojočih trav.

Radost mi na zagorelih ramah
kakor razcveteni vrt dehti.
Med sem, ki bogat v zlato kipi.
Sonce me raztresa po ciklamah.

Čutim že, da vame se potaplja
bel metulj, čebelice nožica.
Duša prhuta kot drobna ptica.
Vse me pije, vsem sem sladka kaplja.

DRUŠTVENE NOVICE

Reševalni in plezalni tečaj lovcev Uprave državnih gojitvenih lovišč. V svojem izpopolnjevanju je storila Gorska reševalna služba zopet korak dalje. Na pobudo in s sodelovanjem Uprave državnih gojitvenih lovišč je od 14. do 21. XI. 1954 organizirala v Kamniški Bistrici reševalni in plezalni tečaj lovcev te uprave z namenom, da jih seznani z vsemi osnovami plezalne in reševalne tehnike ter prve pomoči.

Tečaja se je udeležilo 20 lovcev, vodil pa ga je tov. ing. Vinko Modec ob sodelovanju sedmih inštruktorjev in petih predavateljev. Pri otvoritvi tečaja je bil navzoč tudi direktor Uprave drž. gojitvenih lovišč tov. Horvat Žan, ki je tudi sicer tečaju nudil vsestransko podporo.

Vsi tečajniki so v splošno presenečenje pokazali zelo veliko zanimanje za stvar ter živahno sledili celotnemu programu. Pri spuščanju z Gramingerjem se je pri tečajnikih spočetka pokazalo sicer rahlo nezaupanje, ki pa je popolnoma izginilo, brž ko so se sami prepričali, da so vsi manevri premišljeni in načrtno izvedeni.

Tečaj je odlično uspel v splošno zadovoljstvo lovcev in GRS. Reševalne postaje pa naj te lovce-reševalce čimprej vključijo v svoje vrste. Sodelovanje z lovci pa ima še drug praktičen pomen. Storjen je prvi korak k pomirlivi oziroma odpravi slabega vzdušja, ki je že nekaj časa vladalo med nekaterimi planinci in lovci, za kar pa niso imeli ne eni ne drugi nobenega pravega povoda.

Posvet načelnikov gorskih reševalnih postaj. Komisija za GRS je tudi letos sklicala posvet načelnikov vseh gorsko reševalnih postaj, da se predvsem pogovore o odpravi nedostatkov, ki so se pojavili pri letošnjih reševalnih akcijah, o raznih organizacijskih problemih, opremi itd.

Posvet se je vršil v nedeljo 5. XII. 1954 v prostorih PZS v Ljubljani, vodil pa ga je načelnik komisije za GRS pri PZS tov. dr. Miha Potočnik. Razen reševalnih postaj v Radovljici, Gorjah, Tolminu in Mojs strani so se posveta udeležili načelniki vseh reševalnih postaj.

Uvodoma je tov. dr. Miha Potočnik podal zadovoljivo ugotovitev, da se je po krizi, ki je nastopila v GRS po težki nesreči v Spiku, GRS zopet konsolidirala in da zopet v redu posluje. Dalje je ugotovil razveseljivo dejstvo, da dela jeseniška reševalna postaja z nezmanjšanim elanom dalje in da se je ponovno formirala postaja v Kranjski gori. Po predelanem pravilniku GRS, ki ga je letos sprejela skupščina PZS, so reševalne postaje tista osnova in delovne enice, od katerih je odvisno vse delo. V tem so popolnoma avtonomne in se zato komisija v njene operativne posle ne bo vmešavala. Ker pa s tem pade tudi vsa odgovornost na reševalne postaje, morajo gledati na to, da so

reševalne akcije čimbolj učinkovite, kar pomeni, da mora biti obveščanje hitro in poslano po najkrajši poti, intervencija pa takojšnja, kar je tudi eno glavnih načel dela GRS. V zvezi s tem je vsekakor potrebno decentralizacijo GRS proučiti iz več strani. Letošnje reševalne akcije v Kamniških Alpah so pokazale, da obveščanje ni bilo tako, kot bi lahko bilo. Praksa pa je tudi pokazala, da bi bilo obveščanje hitrejšje in učinkovitejše, če bi bila v podnožju gora, na primer v Logarski dolini stalna močna reševalna ekipa. Zaradi tega se tudi vprašujemo, če ne bi bilo zelo koristno, da se v Logarski dolini formira samostojna reševalna postaja, ali pa vsaj močna reševalna ekipa, ki bi v primeru nesreče lahko takoj stopila v akcijo, celjski reševalci pa naj bi priskočili v pomoč le v primeru težjih in večjih nesreč. Prav ti razlogi pa nujno terjajo tudi formiranje samostojne reševalne postaje v Kamniški Bistrici ali Slahovici.

Precej časa se je posvet pomudil tudi še pri nekaterih drugih vprašanjih, ki kvarno vplivajo na delo GRS. Tako nekateri reševalci, največ pa oskrbniki nimajo pravega odnosa do reševalnega materiala, ki jim je zaupan v planinskih kočah. Za organizacijo, kakršna je GRS, je zelo škodljivo tudi pretiravanje v materialnih izdatkih, ki ni redko in kaže že tendenco profesionalizma. GRS mora ostati v bodoče idealna človekoljubna organizacija. Kot taka in samo na tej podlagi tudi dobiva denarna sredstva, ki so ji potrebna za njeno nemoteno poslovanje. Ker pa je res, da reševalci rešujejo čestokrat pod zelo težkimi pogoji in pri tem uničijo veliko svoje obleke in obutve, bo komisija nekaterim najagilnejšim, ki so izvršili največ reševalnih akcij, v priznanje za njihovo požrtvovalno delo, iz svojih sredstev nabavila kak del opreme. Razpravljali so tudi o eventualnem zvišanju dnevnice, ki znaša sedaj din 700.—.

Dalje so ugotovili, da je pravzaprav na razpolago dovolj tehničnega reševalnega materiala, katerega pa je treba le pravilno porazdeliti. Primanjkuje le vrvi in karabinarjev. Ta nedostatek bodo odpravili še pred spomladansko sezono. Sanitetni material na planinskih postojankah bodo nadomestili s sanitetnimi kompleti. En komplet vsebuje vse najnujnejše, kar potrebuje reševalec pri reševanju in ne tehta niti en kg. Da je material zavarovan pred vlago, ima poseben omot iz polivinila.

Statistika kaže, da ima GRS vsako leto okrog 30 reševalnih akcij. Večini nesreč je vzrok trganje planik in neizkušenost planincev. Prejšnja leta je veljalo splošno načelo, da sme postati reševalec le vrhunski alpinist. Redigiran pravilnik GRS pa je to načelo popolnoma odpravil. Praksa je pokazala, da je to drugače in da se za

reševalce lahko mobilizirajo tudi ljudje, ki niso vrhunski plezalci. Lovci so sedaj že po službeni liniji zadolženi, da pomagajo v GRS, in je zato dolžnost reševalnih postaj, da jih vključujejo v čim več reševalnih akcij. Hvale vredno je dejstvo, da je Uprava drž. gojitvenih lovišč že sedaj na svoje stroške opremila tri lovske koče z vsem sodobnim reševalnim materialom, da pa namerava s tem materialom opremiti tudi še vse ostale eksponirane lovske koče.

Po pregledu kadra in sprejetju nekaterih novih članov, ki so jih predlagale v članstvo GRS nekatere reševalne postaje, je posvet naročil nekaterim tovarišem, da čimprej izdelajo pravilnik za lavinske pse in določijo program dela za zimsko sezono.

Vsem reševalnim postajam je bilo nasvetovano, da se čim tesneje povežejo z Rdečim križem, gasilci in graničarji, kar je le v interesu GRS, postajam Ljudske milice pa naj izročijo takoj sezname vseh svojih reševalcev.

Posvet je sprejel še nekatere druge sklepe, ki naj pripomorejo do čim boljšega in učinkovitejšega poslovanja vseh edinic GRS.

L. R.

Planinsko društvo Apatin je bilo ustanovljeno 24. IV. 1950 in ima nekaj vnetih in sposobnih planinskih organizatorjev, ki svoje članstvo navajajo na naše gore. V štirih letih so izvršili niz vzponov in tur v Julijskih in Savinjskih Alpah ter v Karavankah. Kot dokaz, da so se planinci iz daljine, ravne Bačke mudili na naših vrhovih, so ostale spominke plošče z napisom »Planinsko društvo Apatina. Meseca avgusta 1954 je tajnik društva Franja J. Šubert vodil 15 odraslih planincev in 8 pionirjev po Savinjskih Alpah. Iz Luč so obiskali Robanov kot, se povzpeli na Korosico, Ojstrico, Planjavo, Okrešelj, nato pa še na Raduho, kjer so bili že pred leti. Idealni planinci so bili razočarani nad vandalizmi, ki jih nekateri obiskovalci koč in vrhov počno nad vpisnimi knjigami. V pismu, ki nam ga pošiljajo, terjajo, naj take pojave ošibamo na naših organizatorskih zborih in v našem »Vestniku«. To smo sicer že večkrat storili, toda brez posebnih uspehov. Med deset in deset tisoč planincev je žal tudi nekaj spačkov, ki mečejo senco tudi na dostojne in poštene.

Dr. Josipa Tominska, ki je umrl lani 22. marca, so se spomnili tudi njegovi nemški učenci, maturanti l. 1913 na državni gimnaziji v Gradcu. V svojem »Poročevalcu« št. 2, ki ga izdaja E. Heller, so mu posvetili tri strani osmrtnice, kjer povzemajo članke iz »Slovenskega poročevalca« in »Večera«. Svoje drobno glasilo so opremili s finim ovitkom, ki ga krasi brezhiben posnetek pokojnika, kakršnega smo videli zadnja leta v Celju. Pod sliko je v slovenščini tiskano njegovo geslo: »Za narod vse, za sebe nič.«

Slovenji Plajbher zahteva spoštovanje svojih domačih krajevnih imen. Tako je naslov članka v »Slovenskem Vestniku« (Celovec 19. nov. 1954, št. 46). Članek bi ulegel zanimati tiste naše čitatelje, ki jih zanima imenoslovje naših Karavank. Pri našemo ga v izvirniku: »Običajno se občinskimi odborom ni treba pečati z zemljepisem in zemljevidi. Za to so poklicani posebni strokovnjaki. Vendar se ti včasih

tudi nehoti ali pa morda celo nalašč zmotijo. Tako je nanese, da je moral naš občinski odbor razpravljati tudi o stvarih, o katerih mu ne bi bilo treba izgubljati časa, če bi bili strokovnjaki pri svojem delu bolj skrbni in vestni.

Že dokaj časa je od tega, ko je prišel občinski odbornik Feliks Wieser na občinsko sejo najnovejši, na Dunaju izdelani zemljevid naše občine ter opozoril na nekatere očitno napačne in pogrešene oznache naših krajev, gora, gorskih sedel in posameznih kmetij. Ves odbor je bil enotnega mnenja, da je treba na zemljevidih upoštevati krajevna imena, ki so v rabi pri domačinih in da je nedopustno vsako njihovo pučenje. S soglasnim sklepom je občinski odbor naslovil na pristojni zvezni urad na Dunaju, ki je izdelal in izdal omenjeni zemljevid, pismo, v katerem je opozoril na napake ter zahteval, da se v interesu razvijajočega se tujkega prometa in možnosti zanesljive orientacije na področju naše občine te napake popravijo.

Med drugim je občinski ljudski odbor v svojem protestnem pismu z začudenjem ugotovil, da je v tem najnovejšem zemljevidu naše občine preimenovano starodavno ime Vrtače v »Deutscher Berg«, kar je v popolnem nasprotju z vsemi dosedanjimi avstrijskimi zemljevidi in specialnimi kartami. Za prelaz, ki povezuje Brodi z Zgornjim Kotom v sosednji selski občini so vsi dosednji zemljevidi navajali pravilno ime Oselica. Sedaj pa naj bi bil to Esel-Sattel! Poleg teh samovoljnih sprememb je občinski odbor opozoril še na vrsto drugih napak, s katerimi se domače prebivalstvo ne more strinjati in ki hkrati zmanjšujejo vrednost znanstvenemu delu, ki bi moralo biti edina solidna podlaga tudi pri izdelovanju zemljevidov.

Čudimo se, da dunajski inštitut, na katerega je naš občinski odbor naslovil svojo pritožbo, še vedno ni odgovoril.

T. O.

IZ ZAPISNIKOV SEJ UPRAVNEGA ODBORA PZS

PSJ je sporočil, da sta predsednik PSJ tov. Rade Kušič in dr. Sava Nedeljkovič po velikih naporih uspela, da sta dne 7. novembra 1954 postavila našo zastavo na glavnem vrhu Kilimadžare v proslavo 80-letnice jugoslovanskega planinstva. PZS je poslala tov. Radetu Kušiču k tako lepi počastitvi 80-letnice jugosl. planinstva čestitke.

Solski natečaj za proste spise, šolske naloge in risbe, ki ga je propagandna komisija PZS organizirala s sodelovanjem Sveta za kulturo in prosveto LRS, je pokazal, da se je natečaja udeležilo najmanj 10.000 mladincev. Uspeh je bil nad vse pričakovanje velik in bo to akcijo PZS prihodnje leto ponovila. Vse risbe bo Svet razstavil na razstavi otroških risb, ki jo bo organiziral v decembru ali januarju 1955 v Ljubljani.

PSJ je brzojavno sporočil, da je I. kongres planincev Jugoslavije preložen za nedoločen čas.

Za 60. obletnico Planinskega Vestnika bo PZS organizirala manjšo razstavo »Planinske knjige«. Razstavo bo verjetno pri-

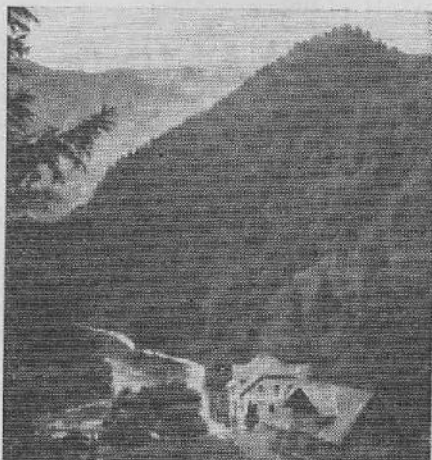
redila v okviru turistične razstave poleti 1955. Tedaj namerava izvesti svojo razstavo tudi fotoodsek PZS.

Gospodarska komisija je na podlagi sklepa skupščine PZS marca 1954 v Mariboru določila pavšal za vse nižinske planinske postojanke, ki v bodoče ne bodo več plačevale prispevka à din 10.— od nečlanov v svojih postojankah. Pavšal znaša à 40 % od bruto prometa nižinskih planinskih postojank.

Cenilna komisija je pričela energično z delom in izvedla že več ocenitev. Za preizkus je ocenjevala po normativih, ki so bili izdani za vso državo in po normativih mestnega projektivnega biroja v Ljubljani, pri tem pa ugotovila, da je ocenjevanje veliko hitrejša in cenejša po normativih, veljavnih za vso državo.

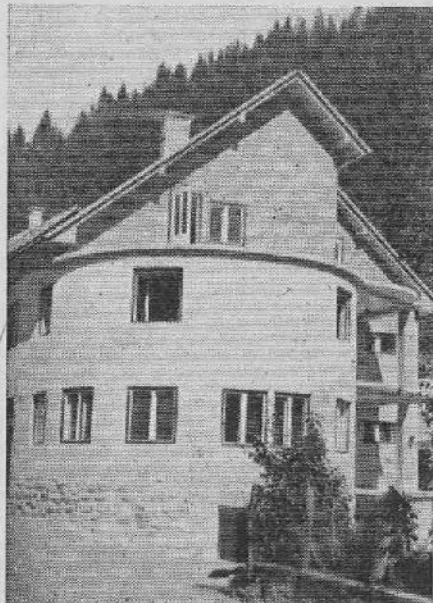
Sestala se je tudi komisija za zemljiško knjigo, ki je ugotovila, da je izvršen že ves prenos nepremičnin od FZS na PZS. Sedaj pa bo pristopila k pregledu vseh zemljiških knjig na Primorskem v svrhu ugotovitve, če in kje se nahajajo na našem ozemlju nepremičnine, bivša last CAI.

Dne 20. XI. 1954 se je vršila seja razširjene Komisije za planinska pota pri PZS, na katerih so vodje skupin poročali o izvršenih delih v letošnjem letu in nakazali delo za prihodnje leto. Razpravljali so tudi o vseh dobrih in slabih straneh nove organizacijske oblike dela na markacijskem področju. V glavnem je bila to priprava za zbor markacistov, ki je bil določen na 12. XII. 1954. L. R.

Planinski dom »Rogovilec«, Solčava

PD Solčava in Luče je v 1. 1954 odprlo pet planinskih postojank. V mesecu juniju je preuredilo iz stare planšarske kočice Planinsko zavetišče na Klemenškovi planini, potrebno zato, ker leži ob poti na Ojstrico preko Kopinske poti ali preko Škarij, potrebno pa tudi za desetisoče obiskovalcev Planinskega doma v Logarski dolini, saj je do planine komaj dobro uro zložne hoje. Letos je imelo 1600 obiskovalcev. Iz stare karavle 500 m od Plesnika so preuredili skromno Kočo ob Razpotju, ki jo je oskrboval znani oskrbnik Jaka Robnik. Tudi v tej koči so se radi ustavljali planinci, ki hodijo na Okrešelj ter na Klemenškovo planino. Obe koči sta odprti samo poleti. PD Celje je jeseni 1954 prepustilo PD Solčavi Kočo na Loki pod Raduho in odstopilo mlademu društvu brezplačno ves inventar v želji, da bi v Solčavi in Lučah prebudilo smisel za turizem in planinsko gospodarstvo. Kočo na Loki je delno povečalo že PD Celje. Če bo speljana na Belo peč cesta, pa bo treba zgraditi tu večje planinsko gostišče, saj je Raduha ena naših najlepših gora s prekrasnimi smučišči. — PD Celje je tudi zgradilo vodovod. Poleg tega je PD Solčava prevzelo solčavski hotel »Rinka«, ki ima 18 sob, za zdaj še neopremljenih in skupno ležišče za 30 oseb. Hotel ima centralno kurjavo, v sobah toplo in mrzlo vodo. Prevzelo pa je tudi znano gostišče Rogovilec ob vhodu v Robanov kot. Gostišče ima tudi depandanso, tri tople sobe z 8 posteljami in 15 hladnih sob s 27 posteljami. Vsekakor je treba pohvaliti solčavske in lučke planince, da so se končno začeli zanimati za planinstvo in za turizem, saj je tu tekla tako rekoč zibelka slovenskemu planinstvu. Izkazali so tudi požrtvovalnost, ki je bila vsa leta po osvoboditvi odlika planincev pri obnavljanju planinskih postojank. Gospodarsko se opirajo na KZ Luče, razumevanje pa so našli tudi pri OLO Šoštanj in PD Celje.

Planinski dom »Rinka«, Solčava

IZ PLANINSKE LITERATURE

✓ **Botanični vrt v Ljubljani.** Dejstvo je (žalostno!), da botanični vrt v Ljubljani ni preveč znan in prav zaradi tega slabo obiskan. Leži od rok med Dolenjsko in Ižansko cesto in povrh tega je tako hermetično zagrajen (visok zid!), da človek vse drugo pričakuje za tem zidom kakor lepo urejen botanični vrt. Planinci bi se morali za botanični vrt bolj zanimati, saj vsebuje bogato zbirko planinske flore posajene na alpskih gričkah.

Jože Lazar je napisal v *Kroniki*, časopisu za slovensko krajevno zgodovino (1954, št. 2) lep dokumentarni članek o našem botaničnem vrtu v Ljubljani, ki ga toplo priporočamo planincem v berilo in študij.

Planinec mora biti ozko povezan s floro. Le da bi slovenski planinci kmalu dobili knjižico o naši planinski flori, da se bo zanimanje zanjo med njimi še bolj poglobilo! -c

✓ **Gorica,** zgodovinsko - zemljepisni oris s turističnim kažipotom Nove Gorice in Šentpetra. Priredil Zdravko Jelinčič. Tiskala tiskarna v Šentpetru pri Gorici 1954 v 5000 izvodih. Prospekt vsebuje zemljevid Nove Gorice v merilu 1 : 25 000, kratko zgodovino Gorice, kratek oris današnje Nove Gorice in seznam najpomembnejših turističnih znamenitosti v območju Solkana, Kromberga, Šempetra in Rožne doline, Stare gore in Ajševice, seznam najvažnejših gostišč in najpotrebnejših informacij. Prospekt je izšel na slabem papirju, v najskromnejši obliki in opremljen brez slik in nič kaj vabljivem drobnem tisku. Če pa je prospekt rodila potreba in če ji bo ustreženo, ga kljub vsemu pozdravljamo. T. O.

✓ **Ing. R. Stefanović, Borba za Himalaju,** Beograd 1954. Biblioteka Kolarčeve univerze, št. 81. Znani beograjski planinski publicist je objavil svoje predavanje na Ljudski univerzi v brošuri na 43 straneh. Stefanoviću je treba priznati, da je iz literature,

ki jo je uporabljal, nadrobil najmikavnejše novice, ki smo jih zadnja leta čuli s področja Himalaje, kamor odhajajo leto za letom številne ekspedicije. Predavanje najprej prinaša splošne podatke o Himalaji, o favni, flori, vremenu in o specialnih težavah, ki čakajo ekspedicije. V drugem delu prikaže pisec politične in socialne razmere v državah, kjer se razprostira Himalaja, in ki so po svoje zapirale pot do odkrivanja najvišjih gora na zemlji. Mikavno je poglavje, ki govori o tehniki himalajskih ekspedicij, o nosačih, o šerpah, pratežu itd. Po kratkem poglavju o tveganju in nesrečah, ki so se doslej zgodile, in o smislu vsega tega početja, avtor opisuje vzpone na doslej premagane najvišje vršace: Everest, K2, Kanč, Lhotse (ali Pic E1), Nanga Parbat in Anapurno. Brošura je informativno-poljudnega značaja in temelji na priznani literaturi (Andre Roch, Schatz, Herzog, Ghiglione, Hartmann, Trenker, Guy Marester). Naša planinska založba si žal ne more privoščiti takih aktualnih edicij, medtem ko Hrvatje in Srbi za to vedno najdejo človeka, čas in denar. Prav bi bilo, da bi jih posnemali. T. O.

Naše planine 1954: št. 1, 2, 3, 4 in 5. Hrvaška planinska organizacija je praznovala v letu 1954 osemdesetletnico svojega obstoja in to vidimo že na slavnostnih platnicah prvih petih številke njihovega glasila. Uvodni članek v prvi številki je napisal Vladimir Blašković. Članek je pisan problemsko ter delno osvetljuje nastanek prve planinske organizacije na ozemlju današnje Jugoslavije, ki se je ohranila do danes. Opozarja tudi, da je bilo planinstvo razvito že pred letom 1874 in da so bila na Hrvaškem in v Sloveniji že pred tem časom posamezna društva ljubiteljev gora. Pisec navaja nekaj člankov, ki govorijo o zgodovini ustanovitve ter opozarja na ogromno raziskovalno delo, ki je še potrebno, da našo planinsko pre-

teklost res dobro spoznamo. Ta članek, ki sega kljub temu, da je precej kratek, v globino problemov, dopolnjuje historično gradivo o hrvaškem planinstvu v naslednjih štirih številkah. V številkah 2 in 5 so natisnjene slike in podani bežni življenjski podatki ustanoviteljev in pomembnejših funkcionarjev iz prve dobe hrvaškega planinstva (dr. Pilarja, Budisavljevića, dr. Frischaufa, Schlosser-Klekovskega, Vukotinovića in Hirca). V drugih dveh številkah sta ponatisnjena zanimiva članka iz prejšnjega stoletja (avtorja Hirc in Franič). Seveda bi bilo mogoče ob tako pomembnem jubileju kot je osemdesetletnica izdati kaka bolj temeljita dela in to se bo verjetno tudi še zgodilo, kot sodimo po nekaterih opombah uredništva.

Naš jugoslovanski gorski svet nam je postal premajhen, čim so se nam odprle možnosti, da pogledamo tudi gorovja ostalih alpskih držav. Danes boste že težko našli alpinista, ki smatra, da v plezanju nekaj pomeni in še ni obiskal tujih alpskih vrhov. In tako ni samo pri nas v Sloveniji. V znamenju tega pojava stoje tudi prve številke NP v letu 1954. V prvi številki opisujeta Brezovečki in Šafar ture v Savojskih Alpah, v tretji številki riše ing. Gropuzzo vožnjo s kamionom do Chamonixa in vzpon na Mt Blanc, v četrti pa pripoveduje Djordjević o vzponu beograjskih alpinistov na Jungfrau.

Tudi slovenske gore so precej zastopane. Gušić opisuje turo na Mangrt in Jalovec. Članek je pisan s precejšnjo veščino, tako da dobro podoživljeno hojo po gorski naravi. Branko Golešić pripoveduje o zimskem vzponu na Jalovec in o poizkusu na Jalovčevem severozapadnem grebenu. Golešić se skuša globoko vživeti v gorsko naravo in nato v pisani besedi dati izraza svojemu občutju. To stremljenje odraža njegov članek o Jalovcu, še bolj pa kratek prispevek »Vratite mi moje planine...«, kjer riše samo občutke na vrhu Kleka po končanem vzponu preko stene. Ružičeva iz Reke pripoveduje o zimskem vzponu na Begunjščico in o neobičajnem srečanju na tej poti. Uroš Zupančič pa piše o jubilejni poti na Prisojniku.

Dr. Vrbaški opisuje smučarski pohod na Durmitorju pred vojno, Erak pa smučanje na Medvednici. Refleksivno je pisano »Sjećanje na Suvu planinu«, avtor Zvone Blažina iz Beograda kaže znaten pisateljski talent ali vsaj pisateljske ambicije. Tabaković iz Sarajeva vodi bralce ob reki Sutjeski. Zagrebčana Alma Šikoš in Kučan govorita o vtisih z otočja Kvarnera ter o novi smeri v Otišu v Prenju. Oba sta stalna dopisnika NP in predvsem Kučan domiselno in sveže podaja opis prvenstvenega vzpona. Sličen je tudi Kučanov refleksivni opis zimskega vzpona na Bijele stene v četrti številki. Romanje Zupanca in Golubića po jugu in jugozapadu naše domovine se nadaljuje že v šesti številki NP; Zlatko Šuriak piše na kratko o soteski Veliki Paklenici, ki bo proglašena za narodni park.

V drugo skupino spadajo poučni ali poljudnoznanstveni članki. Nadvse zanimiv je Redenškov prispevek o vlogi podzemskih votlin v vojni. O Risnjaku, novem narodnem parku, piše ing. Bertović. O Bjelašnici piše ing. Popović iz Beograda; posebna zanimivost pa je članek Morimola, mladega japonskega znanstvenika, o rojstvu nove gore. Članek je prevoden iz esperanta. O narodnih parkih in o njihovem namenu pišeeta prof. Pavletičeva in ing. Bertović. Ing. Smalcelj iz Sarajeva pa podaja ekonomsko sliko Jahorine. O Krasu in kraških pojavih piše zopet Redenšek, Skudaš pa o naravnih posebnostih Medvednice. O Andih in o italijanski odpravi nanje piše dr. Florschütz, dr. Stahuljek pa posveča kratek spominski članček pred dvema letoma umrlemu Svenu Hedinu.

Tudi društveno in organizacijsko življenje se lepo odraža v reviji, prav tako pa tudi delo in uspehi posameznih društev. Plaček graja pomanjkljivo markiranje, Grimani piše o delu splitskih planincev; ponatisnjen je Blaškovičev uvodnik v novo vpisno knjigo na Medvednici, isti avtor razpravlja tudi o imenu in o kraju Kaševari. Zelo dober je tudi opis izleta na Kalnik, ki ga je napisala učenka osnovne šole Benčičeva. Redenšek poroča o speleološkem kongresu, ponatisnjen je tudi v prevodu Hiltšcherjev referat o GRS, prebran na zasedanju

UIAA v Delfih. Veliko drobnih novic najdemo tudi v »Vesteh«, kjer je govora tudi o planinstvu v Sloveniji in celo o nekaterih naših plezalnih smereh. »Vesti iz tujine« informirajo bralce predvsem o tujih odpravah v visoka gorstva in so posnete iz tujih revij. Ponatisnjen je tudi seznam glavnih planinskih knjig v tujih jezikih, ki ga izdaja UIAA.

Naši stari planinci legajo v grob. V prvih petih številkah lanskim NP sta osmrtnici za dr. Bošnjakom in za dolgoletnim urednikom PV našim dr. Brilejem. V neurju na Bernini je umrl znani strokovnjak za fotografiranje, član zagrebskega AO-ja ing. dr. Plotnikov, na Prenju je prav tako v snežnem metežu umrl mladi študent tehnike in alpinist Mladen Škreb. Obeh se je uredništvo spomnilo z osmrtnico.

Iz povedanega je že razvidno, da je zadnji del revije, kjer je torej mesto za društvene in organizacijske stvari ter za razgled po svetu in po planinski literaturi zelo bogat, kar nas še bolj ugodno preseneča, ker je bila v minulih letih prav to šibka stran revije. Še večjo ceno in trajno vrednost pa dajejo temu delu ocene nekaterih tujih knjig, tako Huntovega »Everesta«, Harrerjevih »Sedem let v Tibetu« in pa avstrijske »Bergsteigen«. Za nas pa je še posebno zanimiva ocena PV v letu 1953 ter dve podrobni oceni prvih treh števil le-tošnjega Vestnika. Predvsem zadnji dve oceni odlikuje temeljitost in poznavanje naših razmer. Tudi primerjave naše planinske stvarnosti s hrvaško in vzporednost rasti in pojavov v sedanjosti in preteklosti je nadvse zanimiva in utegne postati temelj za študijo o sodelovanju v planinstvu med dvema bratskima narodoma. Ob zaključku govori ocenjevalec M. Z. tudi o ocenah NP v našem Vestniku in pravi: »Nema sumnje da nam te kritike koristijo, a ujedno nas upućuju na naša slabija mesta, koja moramo nastojati da ojačamo, pa će nam sve sugestije u tom pravcu bit i nadalje dobrodošle.« Tudi mi bomo bratom onkraj Sotle hvaležni za vsako ostro in pravično kritiko, brez katere ne more biti resničnega napredka. Tudi kulturni stiki v planinstvu se bodo na ta način okrepili in to bo obema sosedoma le v prid.

Pregled prvih petih zvezkov, ki so izšli posamič vsak na 48 straneh in v svečanem ovitku, nam pokaže velik napredek in na teh 240 straneh se nahaja precejšnje duševno bogastvo. A žal kaže, da je teh pet zvezkov v današnjem času dragega papirja in velikih tiskovnih stroškov izčrpalo finančno moč uredništva, tako da se je z naslednjim zvezkom spet moralo povrniti k običajni zunanosti in k dvojnimi številkam. J. B.

Naše planine 1954: št. 6-7 in 8-9. Dobra tretjina prve dvojne številke v letu 1954 je posvečena skupščini PZH, ki se je v tem letu vršila na Planku. Iz poročila razvidimo, da so imeli hrvaški planinci v minulih dveh letih precej organizacijskih težav; podrobna poročila govore o: alpinizmu, GRS, markacijah, jamarstvu in o delu z mladino. Posebno nas zanima planinski tisk na Hrvaškem in njihovo glasilo »Naše planine«. V letu 1953 so izhajale NP v nakladi 1500 izvodov in so dosegle konec leta 368 strani; v letu 1954 so naklado zvišali na 2000 izvodov, konec leta pa bo revija dosegla 576 strani. Leta 1953 je bilo 1050 naročnikov, kar je pač premalo in zato uredništvo apelira, naj se na revijo naroče vsaj vsi planinski funkcionarji.

Zupanc in Golubić nadaljujeta s svojim opisom potovanja po jugu in jugozapadu naše domovine, izlet po Velebitu opisuje Jelka Ledić. Dva kratka prispevka Šurjaka in Boka zaključujeta prispevke v garmondu.

V normalnem tisku je natisnjena tudi obširna osmrtnica, ki jo je napisal pokojnemu ing. Plotnikovu urednik revije Pero Lučić-Roki.

V drobnem tisku pripoveduje dr. Florschütz o izletu na Nanos, Sekač pa govori ob ustanovitvi hrvaškega speleološkega društva o speleologiji v Jugoslaviji in na Hrvaškem. V obširnem članku razpravlja Mirko Marković o afriških gorah in objavlja celo razpredelnico višin teh gora. Zvezek zaključujejo novice iz domovine in tujine, pod rubriko »Iz preteklosti hrvaškega planinstva« je opisana zgodovina sljemenske piramide.

Na prvem mestu naslednje dvojne številke je članek prof. Štromajerjeve o planinskem cvetju in njega zaščiti, Pipinić opisuje gradnjo piramide nad Hrašćino, iz prejšnjih

številke se nadaljuje Redenskov članek o Krasu in kraških pojavih. Zupanc in Golubić nadaljujeta s svojim zanimivim in deloma pikrim opisom potovanja po Srbiji, Makedoniji in Črni gori. Alma Šikloši opisuje svojo hojo po Dolomitih, ki jih je pred vojno prehodila kot študent.

Pod nekakšni krizi alpinističnega pisanja v minulem času iščejo pisci izhoda na različne načine. V tem pogledu je zelo zanimiv članek Zvonimira Blažine o novem vzponu preko stene Sljemen. V isti smeri se je ponesrečil piščev prijatelj Bebi in ta smrt in plošča pod steno sta Blažini nekak okvir, v katerega spretno postavlja potek plezanja in razna razmišljanja. V članku nas večkrat preseneti ostrina piščevega psihološkega opazovanja, drugod pa zopet zaide v preveč natančno opisovanje konfiguracije stene in v posploševanje svojih občutkov pri plezanju. Bolj se je držal standardnega opisovanja plezalnih tur Edvin Rakoš v svojem opisu vzpona preko raza Jalovca, čeprav tudi iz tega opisa veje svežina in močno doživetje. Plezalci so to tehnično precej zahtevno turo preplezali z eleganco in užitek pri plezanju se kaže tudi v opisu. V članku nas preseneča neumestno ime »Comicijev raz« za smer, dokler na zadnji strani ne ugotovimo, da pisec res še ne ve, da sta raz prva preplezala leta 1932 slovenska plezalca Ogrin in Omerza, Comici pa je leta 1934 izvedel v razu le skromno in bolj direktno varianto. Ta dolgoletni spor v naši alpinistiki je bil dokončno razsojen že ob prvih povojnih ponovitvah leta 1948.

Drugo dvojno številko zaključujejo: članek o ameriškem vrhu Mac Kinleyu, prevod Huntovega in Westmacottovega poročila o vzponu na Everest v Alpine Journalu in pravilnik hrvaške GRS. Pod rubriko o preteklosti planinstva je ponatisnjeno poročilo o delu predvojnega planinskega društva Mosor, ocenjevalec planinske literature M. Z. pa je v tej številki pregledal »Bergsteiger-ja und Berge und Heimat« ter švicarske »Die Alpen«. Na zadnjih straneh revije so domače vesti in precej izčrpna poročila in ekscerpti o tujih odpravah v visoka in nepoznana gorstva. J. B.

I rifugi del Club Alpino Italiano nella Venezia Giulia. Sestavil dr. Carlo Chersi. Izdala Società Alpina delle Giulie, Sezione di Trieste del C. A. I., S. U. C. A. I. str. 53 Trst (brez letnice). V založbi univerzitetne sekcije italijanskega alpinskega kluba je izšel te dni vodnik po tistem delu Julijskih Alp, ki je ostal pod Italijo. Sestavil ga je tudi slovenskim planincem znani tržaški odvetnik in planinec Carlo Chersi. Knjižica podaja pregled vseh planinskih koč na tem ozemlju in opisuje vse možne izlete iz njih. Po svojem znanju je bil gotovo Chersi najbolj pozvan, da tako knjigo piše. Knjige bodo vsi obiskovalci gorskega sveta veselili, zlasti še, ker prinaša tudi slike vseh koč in važnejših gora ter skromno shematično karto.

Kot Slovenci moramo žal avtorju zameriti, da ni bil pravičen nasproti našim rojakom, ki prebivajo na tem ozemlju. Vodnik opisuje namreč v glavnem Kanalsko dolino, ki je bila še pred nekaj desetletji čisto slovenska in kjer tudi še danes prebiva znatna avtohtona slovenska narodnostna skupina. Zaradi tega bi bilo pričakovati, da bi avtor vsaj v oklepajih omenil domača slovenska imena, če že ne za naselja, pa vsaj za gore, vode in pod. Naj navedemo samo nekaj takih imen: Jôf Fuart = Viš, Zaprag = Zaprha ali Prašnik (avtor tolmači Zaprag kot »pod skalo«); Riofreddo = Mrzla voda, Sella Prasnig = Sedlo v Prašniku, Cima del Cacciatore = Lovec, Monte Osternig = Ojsternik, Alpe Bistrizza = Bistriška planina, Alpe Dolinza = Dolinčice (Blaška planina), Monte Starhand = Starhant (Goriška planina), Cima Bella (Schönwipfel) = Črni vrh, Monte Cocco = Kuk, Poludnig = Poludnik (Poldnik), Madonna della Neve = Žebiranje (v občini Bistrica in Straja vas pravijo tako molitvi), Monte Acomizza = Zahomska planina.

Za planinske kočje, ki jih omenja knjižica, je značilno, da nosijo vse imena po italijanskih iredentistih in dobrovoljcih iz prve svetovne vojne (Guido Corsi, Guido Brunner, Carlo Stuparich, Atilio Grego, Fratelli Nordio itd.), ena pa ime »Divisione Giulia«.

L. Čermelj

RAZGLED PO SVETU

O Hermannu Buhlu pravi G. O. Dyhrenfurth v Neue Z. Zeitung 4. XII. 1954, da se je v svoji knjigi »Achttausender — drüber und drunter« izkazal tudi kot planinski pisatelj, ki je s svojim izvirnim, nekonvencionalnim pisanjem mnogo prispeval k psihologiji alpinizma. Predvsem poudarja njegovo izredno voljo in strast do gora.

Prvi vzpon na Everest je dejstvo, ki ga je Hillary dokazal enako kakor Buhl vzpon na Nanga Parbat — s fotografijo. O tem smo že pisali, ponavljamo pa zaradi senzacije, ki jo je spustil v svet indijski časnikar in politik S. M. Gosvami tudi iz političnih in verskih razlogov, češ, kar ne sme biti, tudi ne more biti. Gosvami bi si bil blamažo lahko prihranil, če bi se bil posvetil dosedanjim fotografiji in kartografiji Himalaje.

Lahke dereze so bile dolgo časa nedosežen ideal vseh gornikov, ki ljubijo zimske ture pohlevnejšega značaja, a kaj šele plezalec, ki so bili prisiljeni jemati težko železje v zaledenelo steno. Dereze »Universal«, izum našega dr. ing. Avčina, so se v mednarodnem svetu dobro uveljavile. Tudi Avstrijci bi v tej tekmi za »umetnim zobovjem« na nogah radi doprinesli svoj delež z izumom ing. Fuchsa, ki ga opisuje sam dr. Prusik. Fuchsove dereze tehtajo z vezavo vred 57 dkg.

Med Dachlorn in Rosskuppe je znamenita zarez, ki je 31. jan. in 1. febr. 1954 imela v gosteh dva zmagovita obiskovalca. Smer spada v letnem času med »najtežje« in je nedvomno najtežja v Gesäuse. Sepp Larch in Leo Forstenlechner pa sta jo zdela v strupenem zimskem mrazu. Ker sta bila na delu vsega skupaj štiri dni, sta na povratku v Haindlkarski koči že naletela na pet gorskih reševalcev, ki so ju šli iskat. Plezalca sta se seveda vračala preko Hessove koč v Johnsbach, toda Larch

je moral iz doline še enkrat v Haindlkar po nahrbtnike in smuči.

Toni Hiebeler, znani vorarlberški alpinist, biva sedaj v Stuttgartu in pripravlja za 1. 1955 nemško-švicarsko ekspedicijo na Dhaulagiri v spomin ponesrečenega Uli Wyssa. Argentinci letos niso imeli sreče na Dhaulagiriju.

Dr. Karl Prusik v enem svojih najnovejših tehničnih člankov v začetku navaja stanovitno načelo pri slehernem alpinističnem udejstvovanju: Ne igraj partijo za zmago, marveč tako, da je ne izgubiš! Misli na obrambo, če pa napadaš, misli na varnost pri morebitnem umiku! Načelo je povedal v šahovskem in vojaškem jeziku, nato pa ga obrazložil z doneski k ledni tehniki. Članek govori o varovanju z različnimi vozli in zankami, o najnovejšem načinu varovanja s cepinom, o samoreševanju iz ledeniških razpok in o »sv. Bernardu«, ki ga imenujejo svoj najboljši izum za dviganje ponesrečenca iz razpok (pritožuje pa se tudi nad plagiatorji!). Članek spremljajo dobre fotografije in dve risbi. Na koncu predlaga naslednji »učni načrt« ledeniških tečajev. 1. dan: Pregled opreme; kako se navežeš na ledeniku; kako zadržiš padec; hoja po lahkem svetu; orientacija. 2. dan: Varovanje; hoja z derezami, vsekavanje stopov, hoja po ledeniku z vrvjo, varovanje s cepinom v ledenem pobočju. 3. dan: Kratek, srednjetežak vzpon na vrh; uporaba lednega klina; spuščanje z vrvjo v stnem ledu. 4. dan: Samoreševanje in reševanje iz razpok, hoja po težjih partijah ledenika. 5. dan: Težak vzpon z najrazličnejšimi zahtevami. 6. dan: Celodnevna težka tura.

Najhujše uničevanje gozdov v evropski zgodovini se dogaja pred našimi očmi, kakor je ugotovil dr. H. Hanke za nemške in avstrijske gozdove, velja pa seveda tudi za druge dežele. Za vprašanje gozdov se in-

tenzivno zanima tudi mednarodna organizacija FAO, ki stavlja za zgled skandinavske države, katere so v skrbi za zdravo gozdno gospodarstvo skrčile redni posek za celih 33 %. Zgodovina gozdarstva nam pove, da je že v 8. st. n. e. oblast prepovedala preveč izsekavati gozdove, znani so zadevni strogi predpisi Marije Terezije, danes pa so potrebni prav taki ali še hujši.

M. de Quervain, sodelavec inštituta za raziskovanje snega in ledu na Weissfluhjochu, pravi v kratki beležki o klasifikaciji plazov, da največ škode naredijo pršni plazovi. Dalje pravi, da so za znanost o plazovih in o snegu zelo važne priče, ki na svoje oči utegnejo videti, kako se plaz sproži, kako se premika, množi in obstane. Zato poziva vse planince in hribovce, naj sneg opazujejo in o svojem opazovanju poročajo. Posebno primanjkuje inštitutu materiala o gibanju plazov.

Angleški udje CAS (Švicarski alpski klub) imajo svoje posebne zbornice. Po drugi svetovni vojni je njih število padlo na 400, do 1. 1950 pa je število naraslo na 758, nato je vsa leta doslej pojemalo. Seje imajo v prostorih Alpine Cluba. Kakih posebnih alpinističnih uspehov doslej niso pokazali.

Manaslu (8128 m) izvajajo od Manasa = duša. Poročali smo že, da so prebivalci doline Buri-Gandaki s pomočjo duhovnikov in menihov ustavili japonsko ekspedicijo na Manaslu. Japonci so se rade volje takoj obrnili: »Bogovi so se ujezili, ker jih ljudje motijo v njihovem tihem prebivališču in so zato s sušo udarili dolino Burigandaki«. Prošnje procesije za dež pa rade »izprosijo« povodenj!

Planinske nesreče v Avstriji rastejo leto za letom. L. 1950 je bilo 512 nesreč, od teh 16 smrtnih, l. 1951 490, od teh 22 smrtnih, l. 1952 669, od teh 32 smrtnih, l. 1953 pa 841, od teh 52 smrtnih. Pa tudi v Švici ni nič bolje. Tu je od 1. 1934 letni povpreček 62 nesreč in 82 mrtvih. Največ nesreč je bilo l. 1943/44, ko se je pri 86 nesrečah smrtno ponesrečilo 118 planincev. Leta 1953/54 (od 1. maja 1953 do 30. apr. 1954) je bilo 87 nesreč, pri katerih se je smrtno ponesrečilo 106 ljudi. Med njimi je tudi 45-letni M. Plotnikov iz Zagreba, ki je zmrznil v viharju na Bernini. Največ nesreč se je zgodilo

seveda v Matterhornu in Eigerju: na grebenu Hörnli se je smrtno ponesrečil en samohodec, na italijanskem grebenu mlad zakonski par, na grebenu Zmutt trije bratje, v Eigerju pa je ostalo pri 4 nesrečah 7 mladih življenj. V predgorju se je smrtno ponesrečilo 32 ljudi, v visokogorju pa 79. Od tega je samo pri trganju rož zdrsnilo v smrt 10 ljudi.

O nemški ekspediciji na Nanga Parbat Angleži sploh niso ničesar poročali. Švicar Max Oechslin pravi, da zato, ker imajo pojem alpinista visoko v čislju, udje nemške ekspedicije se pa v zoprnih pravdah za čast in imetje niso nič kaj izkazali. Isti švicarski alpinist se ogorčeno upira zoper naduto terminologijo nekaterih himalajcev, ki »napadajo« vrhove, češ ostanimo pri »vzponu« in pustimo »napad«. Ironično omenja tudi maxiton in pervitin, ki sta na Nanga Parbatu pomagala k »zmagi«.

Major Vayal, bodoči vodja himalajskega inštituta (Himalayan Mountaineering Institute) je dobil od SAC diplomu gorskega vodnika in bo obenem s Tenzingom v pomoč Glatthardu pri izobrazbi šerp.

Heini Karrer je na Alaski izvršil prvenstvene vzpone na tri poslednje »nepremagane« velikane: Mount Drum, Deborah in Hunter.

3 724 284 lir so darovale sekcije CAI za italijansko ekspedicijo na K 2. Največ so seveda dale sekcije v Rimu, Milanu in Torinu — po 250 000 lir. Dolg je seznam privatnikov, ustanov in podjetij, ki so prispevali z velikimi denarnimi zneski, tako da se je nabralo 54 974 450 lir. Št. 5—6 Rivista Mensile objavlja tudi seznam podjetij, ki so prispevala poleg denarja še obleko, živež, zdravila, opremo za tabornjenje in kuhinjo in alpinistično opremo. CAI je s to ekspedicijo počastil tudi 90-letnico svojega obstoja CAI šteje danes 72 656 udov. L. 1913 jih je imel 9000, l. 1863 pa 200.

O švicarskih ledenikih pišeta P. L. Mercanton in A. Renaud v julijski številki »Les Alpes«. Najprej povzemata snežne razmere v zimi 1952/53 in ugotavljata, da nivologija (znanost o snegu) zaostaja za glaciologijo in hidrologijo. Nato poroča Renaud o ledeniški katastrofi v Almagellu 21. jul. 1953, kjer je hudournik Almagell v hipu silno narastel, pokril planino

Almagell z gruščem in skalami ter ogrožal vas. Hudournik je narastel, ker se je ledeniško jezero v višini 3080 m izpraznilo v nekaj nižje ležeče jezero (2980 m), čigar gladina je narasla toliko, da je predrila morensko oviro in pognala v dolino 10 000 m³ vode po strmini 50°, kar je dalo vodi seveda silno kinetično energijo. — Opazovali so 100 ledenikov in ugotovili, da so trije napredovali, pet jih je ostalo nespremenjenih, 92 pa jih je kljub zelo snežni zimi nazadovalo. Povprečno so se ledeniški jeziki skrajšali za 16 m, v prejšnji zimi pa za 14 m. — V isti številki švicarske revije je izšel izčrpen opis plezavčka (Tichodroma muraria).

Olimpia Calliganis, članica tržaške sekcije CAI, je 9. maja 1953 dosegla vrh Djebel Toublak (4165 m) v Visokem Atlasu po potih in z vodniki, ki jih je v tem predelu organizirala sekcija Marakeš CAF.

Robert W. Craig, eden od vidnih udeležencev ameriške ekspedicije na K 2 l. 1953 je na željo redakcije »Rivista Mensile« napisal obširno poročilo o neuspeli ameriški odpravi. V uvodu redakcija poroča, da so Amerikanci prof. Deshu s skrajno nesebičnostjo nudili najpodrobnejše informacije o vsem, kar so videli in izkusili. Poročilo je v tehničnem pogledu zares dragoceno posebno v pogledu organizacije taborišč, prenašanja prateža in brašna, obveščanja in meteorologije. Suho, a vendar dramatično in ganljivo je opisana smrt Arthurga Gilkeya. Tudi konec ekspedicije je bil skrajna preizkušnja. Bšla so morali nositi 130 milj v 12 kar najbolj bolestnih marših. »Bilo je težko poletje,« lakonično konča R. W. Craig član AAC, Aspen v Coloradu.

Švicarski nacionalni park je bil ustanovljen l. 1914 v Spodnjem Engadinu in bil zakonito zaščiten. V zadnjem času ogrožajo park elektrifikacijski načrti in koncesije. Švicarska zveza za zaščito prirode, zvezna komisija za nacionalni park in širši krogi so doslej onemogočili likvidacijo engadinskega parka. Po pozivu urednika »Les Alpes« pa bi sodili, da gre zdaj zares. M. Oechslin toži nad uničevanjem dediščine, ki so jo Švicarji prevzeli iz rok očetov, toži nad avtocestami, žičnicami in elektrarnami, ki dovajajo Alpe v mestni

hrušč in trušč, deželo pa našpikajo z daljnovidni in drogovi vseh vrst, nad napravami, ki so gotovo nujne pri turistični industriji.

O novi klasifikaciji plazov, o poimenovanju plazov zadnje čase razmišljajo švicarski meteorologi. Gre za to, ali naj se drže ljudskih nazivov ali pa učenih. Ljudski nazivi opozarjajo predvsem na škodo, ki jo plazovi delajo, učeni pa se ozirajo bolj na obliko, v kateri se plaz odkrhne ali sproži. (V poštev prihajajo ljudski izrazi: Grundlawine, Oberlawine in Staublawine.)

Gorska reševalna služba se uri tudi v Italiji, ne samo v Sovjetski zvezi in v Avstriji pred publiko. Lani maja se je zbralo v Trentu 500 vodnikov, nosačev in plezalcev, udov reševalne službe CAI. Zbrali so se pod steno Doss Trento ne daleč od mesta in tu pred tisoči gledalcev in pred zastopniki oblasti izvedli dve težki reševanju v steni VI. stopnje z Gramingerjevim sedežem in z drugimi modernimi pripravami, s katerimi zdaj razpolaga naša GRS. Prav bi bilo, da bi tudi naši reševalci pokazali svoj tehnični napredek širši javnosti v kaki steni blizu avtomobilske ceste (morda na Vršču, pri Solčavi na Strelčevi peči i. dr.). V Trentu je vodil najtežjo akcijo sam Cesare Maestri, famozni dolomitski samohodec, filmski junak iz »Samogovora o šesti stopnji«.

Vedno večja tehnizacija švicarske gorske prirode skrbi tudi SFAC, ki je s svoje skupščine švicarski vladi poslal globoko utemeljeno resolucijo zoper prometne naprave v visokogorju, ki mehkužijo narod in stalne goste spreminjajo v enodnevnice. Vlada je ženevskemu klubu odgovorila, da bo pri izdajanju koncesij odslej rezervirana. V Švici še žive bivši romantiki, ki spominjajo v dobi industrije žičnic in vzpenjač planince, da je edino pešhoja po deželi, po gorah in doleah zdrava in koristna za duha, srce in telo.

Bavarska gorska straža opozarja na reševanje številnih nesreč v gorah, ki se je od leta 1953 na 1954 podvojilo (od 40 na 97). Podobno je tudi v Švici, kjer so od 1. maja 1953 do 30. apr. 1954 imeli 106 smrtnih nesreč in 87 težjih nezdod.

✓
ZIMA
NA KRVAVCU
MOČNIK FRANC

**INDUSTRIJSKO PODJETJE
ZA ELEKTROIZVEDBE**

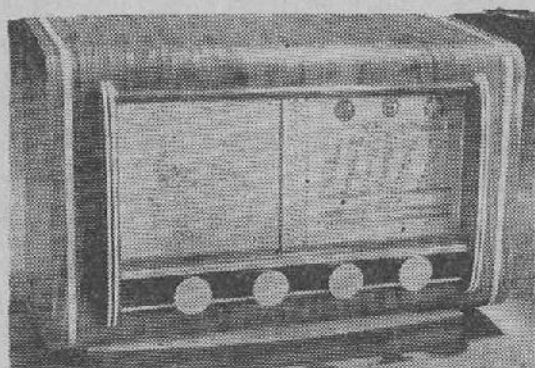
Telekomunikacije

LJUBLJANA — PRŽANJ 24

Telefon: 32-214, 32-215, 32-208, pošt. predal 376

izdelujemo:

Visokofrekvenčne naprave za prenos telefonije po daljnovodih visoke napetosti in že obstoječih poštah in železniških telefonsko-telegrafskih linijah.

*Radijske
sprejemnike*

Sestavne dele za radijske sprejemnike in druge elektronske aparature: upore, kondenzatorje, zvočnike, transformatorje in medfrekvenčne transformatorje, potenciometre, tuljavne stavke itd.

PRETIKALA: 15-polna pretikala in valovna pretikala. Izdelke iz eloksiranega aluminija in radioskale.

»Keramična industrija Liboje«

proizvaja in nudi pod
najpovolnejšimi pogoji

- GOSPODINJSKO KERAMIKO,
- DEKORATIVNO KERAMIKO
- IN SANITARNO KERAMIKO

Potrošniki, zahtevajte v vseh trgovinah le naše izdelke, ki so kvalitetni in poceni!

Naše stošticidesetletne izkušnje v proizvodnji so Vam za to dovoljna garancija

C E L J E

tovarna perila, konfekcije, prešitih odej ter pletenin

Telefon številka 22-31 in 22-32
Tekoči račun pri Narodni banki FLRJ,
podružnica Celje, številka 620-T-21

*Tudi vam planincem priporočamo kvalitetne „Angora“ ter
športne kacicane srajce, puloverje brezokavničke, idt., katere
izdelke zahtevajte v vsaki trgovini z našo zaščitno značko!*

»PREVOZNIŠTVO«

CELJE, STRITARJEVA ULICA 2

izvršuje
prevoze s tovornimi vozili v tu- in inozemstvo

Telefon 20-60

Se priporočamo!

STROJNA FINO-MEHANIKA • CELJE

OPREMLJAMO FOTO-LABORATORIJE ZA FOTOGRAFIJO IN FOTOGRAMETRIJO
IZDELUJEMO RISALNE MIZE

ZOBČANIKE NA ODVALNI SISTEM
IN OSTALA DELA FINOMEHANIKE

Tekoči račun
pri Narodni banki 620-T-408
Telefon 21-58

MEHANIČNA TKALNICA

METKA

CELJE

TELEFON ŠTEVILKA 23-00
BRZOJAV: METKA CELJE

izdeluje vse vrste bombažnih tkanin

Kvaliteta prvovrstna — cene konkurenčne!

ZDRAVILIŠČE DOBRNSKE TOPLICE (395 m)

Po 20 km prijetne vožnje z avtobusom iz Celja lahko dosežeš v prijetni dolini ležeče zdravilišče Dobrna Kotanja, kjer zdravilišče leži, je obkrožena s prijetnimi smrekovimi gozdovi, kar daje temu kraju poseben čar. Klima, ki je posebno spomladni in prek poletja do pozne jeseni izredno mila, daje temu kraju posebnost, ki je potrebna za prijetno sproščanje živcev. Poleg zdravilnosti termalnega vrelna (visok in nizek krvni tlak, obolenja krvnega obtoka in srca, ginekološka obolenja in drugo) je postalo zdravilišče predvsem v zadnjih letih priljubljeno klimatsko okrevališče.

Pred- in posezona: od 1. IV. do 30. VI. in 1. IX. do 15. XI.

Glavna sezona: od 1. VII. do 31. VIII.

Cene emee in vsakomur dostopne. Naročila in rezervacije sprejema recepcija zdravilišča.

PODJETJE ZA PROIZVODNJO
MESA IN MESNIH IZDELKOV

»PLANINA«

CELJE, ŠLANDROV TRG 6

*Priporočamo svoje izdelke
posameznikom — planincem
kakor tudi vsem planinskim
domovom po solidnih cenah —
a odlične kvalitete*

Usnjarski remont

stroji in oprema za
usnjarsko industrijo

SLOV. KONJICE

Telefon
28

Brzjav
REMONT-U

PODJETJE

CELJE

ŽITAR

kupuje vse
vrste žitaric in
stročnic ter
prodaja vse
vrste mlevskih
izdelkov

GRANITNA INDUSTRIJA

Oplata

**Kamnolom sivega
in zelenega granita
na Pohorju**

izdelava vseh vrst
granitnih kock za tlakovanje,
robnikov, raznih blokov
za hidrocentrale,
mostove in predore
ter različnih spomenikov

Prinorčča se delovni kolektiv

Belsad

TOVARNA SADNIH IZDELKOV
ČRNOMELJ

nudi planincem:

prvovrstni *Belsadov rožni čaj*
prvovrstni *naravni brinjevec*
in slivovko

ter vse ostale vrste žganja,
likerjev ter sadnih sirupov
in marmelade

**Poskusite Belsadov rožni,
citronin čaj s 65% čistega
sladkorja**

Žlica čaja na
ekodelico
kropa rla
Izborne osve-
žujočo pljačo

Zahtevajte vsepovsod samo

Belsadove proizvode